

**DET KONGELIGE BARNE-
OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT**

Høringsnotat om endringer i opplysningsplikten til barnevernet og om
ny opplysningsplikt til barnevernet ved tilbakeholdelse av gravide
rusmiddelavhengige

6. oktober 2016

Innhold

1 Innledning	4
2 Bakgrunnen for forslaget	6
3 Forholdet til menneskerettighetene	9
4 Gjeldende rett	12
4.1 Utredning og tiltak	12
4.2 Generelt om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt	14
4.2.1 Begrepene	14
4.2.2 Hensyn bak regelverket	15
4.2.3 Særlig om forholdet til den generelle avvergeplikten	16
4.2.4 Generelt om innhenting av opplysninger	16
4.3 Opplysningsplikten	16
4.3.1 Lovgrunnlaget	16
4.3.2 Innholdet i opplysningsplikten	19
4.3.2.1 Innledning	19
4.3.2.2 Hvem opplysningsplikten omfatter	20
4.3.2.3 Særlig om opplysningsplikt for helsepersonell	21
4.3.2.4 Vilkårene for opplysningsplikt	22
4.3.2.5 Oppfyllelse av opplysningsplikten	23
4.3.2.6 Informasjon om at melding gis til barneverntjenesten	25
4.3.2.7 Opplysningsplikt ved pålegg	25
4.3.2.8 Barneverntjenestens plikt til å gi tilbakemelding	26
5 Opplysningsplikt i dansk og svensk rett	27
5.1 Dansk rett	27
5.2 Svensk rett	27
6 Departementets vurdering og forslag	29
6.1 Innledning	29
6.2 Opplysningsplikten	30
6.2.1 Opplysningsplikt av eget tiltak (meldeplikt)	30
6.2.1.1 Ansaret for å melde	30
6.2.1.2 Meldeplikten er også et myndighetsansvar	31
6.2.1.3 Terskelen for meldeplikt	32
6.2.1.4 Nærmere om vilkårene for meldeplikt	33
6.2.1.5 Hvordan meldeplikten oppfylles	39

6.2.1.6 Konsekvensen av å ta feil	39
6.2.2 Opplysningsplikt ved pålegg	40
6.2.2.1 Hvem kan gi pålegg	40
6.2.2.2 Hvem skal kunne pålegges å gi opplysninger.....	40
6.2.2.3 Hvilke tilfeller adgangen til å gi pålegg bør omfatte	40
6.2.2.4 Adgangen til å gi pålegg er begrenset til innhenting av nødvendig informasjon	45
6.2.2.5 Informasjon til sakens parter	46
6.2.2.6 Saksbehandling	47
6.2.3 Opplysningsplikten omfatter også yrkesutøvere og private.....	47
6.3 Særlig om endringer i andre lover enn barnevernloven.....	47
7 Opplysningsplikt for kommunen til barneverntjenesten ved tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige.....	51
7.1 Innledning	51
7.2 Gjeldende rett	51
7.2.1 Barnevernlovens anvendelsesområde.....	51
7.2.2 Tiltak etter barnevernloven	51
7.2.3 Tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige – helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3	53
7.2.4 Taushetsplikt for helse- og omsorgspersonell	53
7.3 Bakgrunnen for forslaget	54
7.4 Departementets vurdering og forslag.....	55
8 Økonomiske og administrative konsekvenser	59
9 Forslag til lovendringer	61

1 Innledning

Det er foreldre og andre primære omsorgspersoner som har hovedansvaret for barns oppvekst og omsorg. Samtidig er barneverntjenesten gitt et særlig ansvar for å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. For å kunne ivareta denne oppgaven åpner barnevernloven¹ for at barneverntjenesten kan gjennomføre de undersøkelser som er nødvendige for å vurdere barnets omsorgssituasjon. Avhengig av hva undersøkelsen avdekker, åpner barnevernloven også for å iverksette ulike former for tiltak for å ivareta barnets behov for forsvarlig omsorg og beskyttelse.

Barneverntjenesten mottar stadig flere meldinger fra personer som er bekymret for et barn. I 2008 gikk barneverntjenesten gjennom i overkant av 38 300 meldinger, mens antallet i 2015 hadde steget til 53 439². Det tilsvarer en økning på 38 %. Barneverntjenesten kan enten henlegge meldingen eller ta den videre i form av en undersøkelsessak. I 2014 gikk 79 % av meldingene videre til undersøkelsessak, mens resten ble henlagt. Fra 2008 til 2014 har det vært en økning i andelen henlagte meldinger fra 16 % til 21 %. I 2014 ble i overkant av 11 000 meldinger henlagt.

Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det enkelte barnets beste, og tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. I tilfeller hvor barnet ikke kan gis tilstrekkelig hjelp og beskyttelse ved frivillige tiltak, åpner barnevernloven imidlertid også for å iverksette ulike former for tiltak uten samtykke.

Enkelte tiltak som kan iverksettes etter barnevernloven er å anse som svært inngripende. Eksempler på slike inngripende tiltak er omsorgsovertakelse, fratakelse av foreldreansvar og tvangsadopsjon, samt institusjonsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker. Barnevernloven stiller derfor strenge krav til saksbehandlingen. Sakene skal behandles slik at de ivaretar partenes rettssikkerhet på en god måte i tilfeller der det er nødvendig å iverksette tvangstiltak for å beskytte barnet mot å bli utsatt for overgrep eller andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Dette innebærer at barnevernet er gitt et omfattende samfunnsansvar både for å beskytte barn mot ulike former for omsorgssvikt og for å ivareta barn med alvorlige atferdsvansker. Barnevernet er den myndigheten som har lovhjemmel til å iverksette nødvendige tiltak for å ivareta barn i utsatte livs- og omsorgssituasjoner. Denne myndigheten til – om nødvendig – å utøve makt for å beskytte og ivareta barn, er et særtrekk ved barnevernet som skiller denne tjenesten fra andre offentlige tjenester rettet mot barn og unge.

For å kunne beskytte barn mot ulike former for omsorgssvikt og overgrep, samt for å kunne hjelpe barn med alvorlige atferdsvansker, er barneverntjenesten helt avhengig av at andre som kjenner barnet og som er bekymret for barnet melder fra til den kommunale barneverntjenesten. Manglende meldinger til barneverntjenesten kan få svært alvorlige konsekvenser for det enkelte barnet. Antakelig er det de mest utsatte og sårbare barna som har størst behov for samfunnets beskyttelse, som også er mest avhengig av at noen melder fra om sin bekymring til barneverntjenesten.

¹ Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100

² Tall fra SSB: <http://ssb.no/barneverng/>

Det er derfor viktig at bestemmelsene om opplysningsplikt er tilgjengelige og at de er utformet på en måte som gjør at de som er omfattet av plikten i størst mulig grad kan være trygge på hvilket ansvar plikten innebærer. Departementet legger i dette høringsnotatet frem forslag til endringer i barnevernloven § 6-4 og andre tilsvarende lovbestemmelser om opplysningsplikten til barnevernet. Hovedformålet med forslagene er å klargjøre og forenkle bestemmelsene om opplysningsplikt slik at de skal bli lettere å anvende for dem som er omfattet av plikten.

Departementet foreslår blant annet et tydeligere skille mellom opplysningsplikt av eget tiltak ("meldeplikt") og opplysningsplikt ved pålegg. Når det gjelder meldeplikten foreslår departementet å ta ut dagens henvisninger til ulike tiltaksbestemmelser i barnevernloven. For å gjøre bestemmelsene mer anvendelige foreslår departementet samtidig å uforme bestemmelsene slik at de inneholder mer informasjon om hvilke situasjoner som utløser plikten til å melde fra til barneverntjenesten. Det foreslås også å presisere i barnevernloven at meldeplikten et ansvar som påligger den enkelte.

Når det gjelder opplysningsplikt ved pålegg foreslår departementet at adgangen til å gi pålegg skal knyttes til de tiltaksbestemmelsene i barnevernloven som departementet mener bør gi grunnlag for å innhente opplysninger ved pålegg. Departementet foreslår blant annet at barnevernet i visse tilfeller skal kunne innhente opplysninger ved pålegg i saker om pålagte hjelpetiltak. Denne delen av forslaget vil innebære en utvidelse av gjeldende rett. Departementet foreslår også å presisere i lovbestemmelsene at domstolen på lik linje med fylkesnemnda og andre barnevernmyndigheter skal kunne gi pålegg om innhenting av opplysninger i sin behandling av barnevernssaker.

Departementet foreslår også en lovfestet plikt for kommunen til å gi melding til barneverntjenesten i tilfeller der at det er blitt fattet og iverksatt et vedtak om tilbakeholdelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne etter § 10-3 første ledd i helse- og omsorgstjenesteloven, se kap. 7.

2 Bakgrunnen for forslaget

Det er i de senere årene blitt gjennomført en rekke tiltak både for å bidra til at opplysningsplikten til barnevernet skal fungere etter sin hensikt, og for å legge til rette for best mulig samarbeid og kommunikasjon mellom barnevernet og andre tjenester som arbeider med barn og unge. Når det gjelder *pedagogiske virkemidler* er det blant annet gitt ut flere veiledere og rundskriv både om innholdet i opplysningsplikten og om kommunikasjon og samarbeid mellom barnevernet og andre tjenester og instanser.³ Disse temaene er også blitt berørt i meldinger til Stortinget.⁴ Samarbeid og formidling av opplysninger har også vært sentrale temaer i forbindelse med opplæring, veiledning og undervisning. Når det gjelder *juridiske virkemidler*, er det blitt vedtatt flere endringer og presiseringer i barnevernloven. Blant disse er lovfestet tilbakemeldingsplikt til den som har meldt bekymring til barneverntjenesten, presisering av barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til privatpraktiserende helsepersonell, og utvidelse av opplysningsplikten i forbindelse med fylkesnemndas behandling av endringssaker.⁵

Utover dette er det ikke blitt gjennomført vesentlige endringer i opplysningsplikten siden barnevernloven trådte i kraft i 1992.

Det er fra flere hold blitt argumentert for at det er behov for å forenkle opplysningsplikten at det er behov for å vurdere en enklere utforming av den.

Ett av tiltakene i *NOU 2009: 22 Det du gjør, gjør det helt (Flatøutvalget)* lød:

"Det igangsettes en samlet gjennomgang av rettsoppfatninger og praksis når det gjelder taushetsplikt og opplysningsplikt i de ulike fagmiljøene som arbeider med barn og unge."

Utvalget la til grunn at forslaget kunne følges opp som del av det ordinære utviklingsarbeidet i de respektive departementene. Bakgrunnen for tiltaket var en vurdering av at det kan være en motsetning mellom hvorledes taushetspliktreglene fortolkes sett fra en rettsteoretisk synsvinkel, og hvorledes reglene anvendes i praksis. Forslaget ble blant annet fulgt opp gjennom oppdrag til NOVA som omtalt nedenfor.

NOVA publiserte i 2013 en rapport som omhandler taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt.^{6 7} Formålet med prosjektet var å fremskaffe mer kunnskap om praktiseringen av taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten mellom samarbeidende tjenester/etater, blant andre helse- og omsorgstjenestene, politiet, kriminalomsorgen, barnevernet, barnehage og skole. En av de sentrale problemstillingene i prosjektet var *"hvor kjent er opplysningsplikten til barneverntjenesten og sosialtjenesten, og i*

³ Se blant annet: Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten – rundskriv Q-24 mars 2005, Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien – veileder juni 2005, Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten – veileder, Samarbeid mellom skole og barnevern: En veileder

⁴ Se for eksempel kap. 5 i meldingsdelen i Prop. 106 L (2012-2013).

⁵ Se Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) (lovfestet tilbakemeldingsplikt, adgang til å gi opplysninger til privat helsepersonell), Ot.prp. 64 (2004-2005) (utvidelse av opplysningsplikten i forbindelse med fylkesnemndas behandling av endringssaker).

⁶ NOVA Rapport 3/2013, Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt, Regelkunnskap og praksis av Elisabeth Gording Stang, Hilde A. Aamodt, Sidsel Sverdrup, Lars B. Kristoffersen, Aina Winsvold.

⁷ Fellesoppdrag fra HOD, BLD, KD og JD.

hvilken grad blir den oppfylt?". Et av hovedfunnene i prosjektet er at opplysningsplikten til barneverntjenesten er svært godt kjent blant informantene, og de aller fleste uttrykker at opplysningsplikten blir oppfylt etter lovens intensjon.⁸ Det fremkommer at noen av informantene pekte på usikkerhet knyttet til den konkrete tolkningen av bestemmelsen; "når vurderer man situasjonen som så alvorlig at det utløser opplysningsplikt? Hva er "alvorlig omsorgssvikt".⁹

Det fremgår blant annet av Helsetilsynets rapport *Helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet*¹⁰ at det stadig vil være behov for økt kompetanse blant helsepersonell, både om mulige overgrep/omsorgssvikt og kjennskap til og praktiseringen av meldeplikten til barneverntjenesten. I rapporten gis det uttrykk for at regelverket om opplysningsplikten til barneverntjenesten kan oppfattes som komplisert. Helse- og omsorgsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet ble derfor oppfordret om å vurdere lovendringer. Det vises blant annet til at tilsyn i regi av fylkesmennene indikerer at det er usikkerhet og mangelfull kunnskap om når og hvordan opplysningsplikten inntreffer. Det ble videre vist til at rapporteringen fra fylkesmannsembetene i 2011 viste at embetene fikk mange henvendelser om hvordan opplysningsplikten til barnevernet er å forstå.

Barneombudet har ved flere anledninger foreslått at det bør vurderes om lovbestemmelsene om opplysnings- og meldeplikt bør revideres og gis en klarere utforming. Dette er uttalt i Barneombudets innspill til Raundalenutvalget høsten 2011, og gjentatt i ombudets innspill til Barnevernlovutvalget april 2015. I begge uttalelsene uttaler ombudet at slik bestemmelsen er utformet, kan det gis inntrykk av at man må foreta sammensatte og kompliserte vurderinger av barnevernfaglig art før en bekymringsmelding kan meddeles barnevernet.

Ett av tiltakene i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut (2014-2017)* gjelder vurdering av opplysningsplikten til barnevernet. Det fremgår av tiltak nr. 15 at:

"Opplysningsplikten til barnevernet skal forenkles og klargjøres. Tilsvarende bestemmelser i andre tjenesters lovverk skal også vurderes. Formålet er å øke ulike myndigheters og yrkesutøveres oppmerksomhet om, forståelse av og etterlevelse av opplysningsplikten til barnevernet."

Bakgrunnen for tiltaket er at dersom opplysningsplikten skal fungere etter sin hensikt er det avgjørende at innholdet i plikten er kjent og forstått av de som er omfattet av plikten. Til tross for at det er gjennomført flere tiltak for å få opplysningsplikten og innholdet i den kjent og innarbeidet i tjenestene, er det behov for en grundigere gjennomgang av hvordan opplysningsplikten er regulert og formulert i regelverket.

I Helse- og omsorgsdepartementets Primærhelsetjenestemelding¹¹ vises det på side 139 også til denne gjennomgangen. Det fremgår her at det vil bli igangsatt et arbeid for å klargjøre bestemmelsen om helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet i helsepersonelloven. Det fremgår videre her at det samtidig vil bli vurdert om det også er behov for å klargjøre

⁸ NOVAs rapport s. 9, avsnitt 3

⁹ NOVAs rapport s. 141

¹⁰ Rapport fra Statens helsetilsyn 2/2014 *Helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet*

¹¹ Meld. St. 26 (2014-2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*

bestemmelsene om helsepersonells taushetsplikt og opplysningsrett, samt opplysningsplikt til andre instanser enn barnevernet.

Spørsmålet om mer entydige forståelser av bestemmelser om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett i forvaltningen følges imidlertid nå opp med en egen utredning i regi av Justisdepartementet. Det tas sikte på at utredningen skal resultere i en veileder, som skal gi en felles forståelse av regelverket om taushetsplikt og informasjonsutveksling i forvaltningen. Utredningen skal påpeke utilsiktede forskjeller mellom regler, problemer knyttet til ulik utforming av regler som er ment å ha samme innhold, unødig komplisert utformede regler eller liknende problemer. Den skal også foreslå hvordan disse problemene kan løses for eksempel ved lov- eller forskriftsendring.

I lys av sistnevnte utredning har Helse- og omsorgsdepartementet kommet til at det er hensiktsmessig å avvente denne utredningen før det vurderes om det også er behov for å klargjøre bestemmelsene om helsepersonells taushetsplikt og opplysningsrett, samt opplysningsplikt til andre instanser enn barnevernet.

I forbindelse med Stortingets behandling av lovproposisjon om utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak¹² vedtok Stortinget følgende anmodningsvedtak nr. 666:

"Stortinget ber regjeringen vurdere om opplysningsplikten og taushetsplikten i tilstrekkelig grad åpner for nødvendig informasjonsinnhenting i saker etter § 4-4, eller om det bør gjøres endringer i lovverket, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte"

På bakgrunn av ovennevnte anmodningsvedtak omfatter dette høringsnotatet også vurderinger av om og i hvilken grad opplysningsplikten også bør omfatte saker som omfatter vurderinger eller bruk av frivillige eller pålagte hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4.

¹² Prop. 72 L (2014-2015) *Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak)*. Innst. 332 L (2014-2015).

3 Forholdet til menneskerettighetene

Barnekonvensjonen

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) regnes som det mest autoritative uttrykk for hvilke rettigheter barn og unge er tilkjent. Norge ratifiserte FNs barnekonvensjon 7. februar 1991, og er dermed folkerettslig forpliktet til å oppfylle bestemmelsene i konvensjonen. 1. oktober 2003 ble barnekonvensjonen, sammen med konvensjonens to første tilleggsprotokoller, inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven¹³. Det følger av menneskerettsloven §§ 2 og 3 at barnekonvensjonen gjelder som norsk lov og at konvensjonens bestemmelser ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen norsk lovgivning. Barnekonvensjonen gir barn og ungdom under 18 år et særlig menneskerettighetsvern.

Sentrale artikler i FNs barnekonvensjon

Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1 fastslår at prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Prinsippet gjelder både i konkrete saker om et enkelte barn, og for avgjørelser på mer overordnet nivå, som ved utforming av lover. Lovgiver må derfor foreta en vurdering av hvilke typer reguleringer som generelt vil være til barns beste.

Barns behov for beskyttelse og omsorg fremgår av konkrete bestemmelser i barnekonvensjonen. Mest eksplisitt fremgår retten til omsorg av artikkel 3 nr. 2.

Bestemmelsen pålegger Norge å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel. Barnevernets oppgaver står sentralt i å oppfylle denne forpliktelsen.

Etter artikkel 19 skal barn sikres rett til beskyttelse mot alle former for overgrep. Overgrep omfatter i denne sammenhengen alle former for vold, overgrep og omsorgssvikt, fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk. Det forutsettes at slik beskyttelse helst bør skje ved bistand til forebygging og veiledning for å unngå overgrep, samt effektive mekanismer for avdekking og oppfølging av slike forhold. Barnevernet står sammen med kommunenes øvrige apparat for forebygging, sentralt i oppfyllelsen av disse pliktene.

EMK artikkel 8

Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950 (EMK), som er gjennomført i norsk rett med forrang gjennom menneskerettsloven, inneholder i artikkel 8 en bestemmelse om rett til respekt for privat- og familielivet.

Etter EMK artikkel 8 nr.1 har enhver rett til respekt for privatliv og familieliv. Rettighetene som følger av artikkel 8 er ikke absolutte. Offentlige myndigheter kan etter EMK artikkel 8 nr. 2 gjøre inngrep i privat- og familielivet dersom følgende tre kumulative vilkår er oppfylt: det er hjemmel i lov, inngrepet fremmer ett av de legitime formålene angitt i bestemmelsen og inngrepet er nødvendig i et demokratisk samfunn, av hensyn til ett eller flere oppregnede forhold (nasjonal sikkerhet, offentlig trygghet, landets økonomiske velferd, forebygge uorden eller kriminalitet, beskytte helse eller moral, eller andres rettigheter og friheter). Hva som anses «nødvendig i et demokratisk samfunn» vil bero på en helhetsvurdering av om tiltaket er rimelig og hensiktsmessig og må ses i lys av rettsutviklingen og samfunnsutviklingen. Det

¹³ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven)

avgjørende her er at staten benytter akseptable virkemidler for å oppnå formålet (forholdsmessighet).

Grunnloven § 102

Etter Grunnloven § 102 har enhver rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.

Til forskjell fra EMK artikkel 8, er ordlyden i grunnlovsbestemmelsen taus om adgangen til å begrense rettighetene. Høyesterett har imidlertid lagt til grunn at det er tillatt å gripe inn i rettighetene etter første ledd første punktum, dersom inngrepet har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig, jf. Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.

Grunnloven § 104

Etter Grunnloven § 104 har barn krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. Det følger videre av bestemmelsen at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn. Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Videre skal statens myndigheter legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

Departementets vurdering av forholdet til menneskerettighetene

Departementets forslag om endringer i opplysningsplikten til barneverntjenesten vil bidra til å styrke barns menneskerettigheter. Opplysningsplikten gir barnevernet anledning til å kunne beskytte barn mot ulike former for omsorgssvikt og overgrep, samt å kunne hjelpe barn med alvorlige atferdsvansker. Formålet bak bestemmelsen knytter seg således til kjernen i barnets rett til beskyttelse og omsorg.

Lovfestet opplysningsplikt til barnevernet er dermed en viktig faktor for å oppfylle Norges forpliktelser etter barnekonvensjonen.

Samtidig vil opplysningsplikten til barneverntjenesten innebære et inngrep i retten til familie- og privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

Når det gjelder adgangen til å gjøre inngrep i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 vises det til redegjørelsen ovenfor.

Formålet med inngrepet er å gi barnevernet nødvendig informasjon for å kunne beskytte barn mot ulike former for omsorgssvikt og overgrep, samt å kunne hjelpe barn med alvorlige atferdsvansker. Barnevernet er avhengig av å motta opplysninger fra andre som kjenner barnets situasjon.

Dersom barnevernet ikke mottar informasjon kan dette medføre alvorlig konsekvenser for det enkelte barnet. Den samfunnsmessige betydningen av at barnevernet får informasjon må derfor tillegges stor vekt. Etter en samlet helhetsvurdering legger departementet til grunn at lovforslaget er "nødvendig i et demokratisk samfunn". Lovforslaget er således ikke i strid med Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

Departementet legger på denne bakgrunn til grunn at de forslagene som fremgår av høringsnotatet vil styrke barns menneskerettigheter, og at lovforslagene ikke vil være i strid med menneskerettighetene for øvrig.

4 Gjeldende rett

4.1 Utredning og tiltak

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Videre skal barneverntjenesten bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, jf. barnevernloven § 1-1.

Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon når det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven jf. barnevernloven § 4-3. En undersøkelse etter barnevernloven skal gjennomføres så skånsomt som mulig. Barneverntjenesten skal likevel foreta de undersøkelser som er nødvendige for å avgjøre om det er grunn til tiltak etter barnevernloven. Undersøkelsen kan derfor gjennomføres selv om barnets omsorgspersoner motsetter seg dette. Den kan blant annet gjennomføres ved hjemmebesøk og ved enesamtale med barnet. Barneverntjenesten kan dermed skaffe seg kunnskap om et barns omsorgssituasjon selv om barnets omsorgspersoner ikke ønsker innblanding fra barneverntjenestens.

Dersom undersøkelsen avdekker at barnets omsorgssituasjon ikke er tilfredsstillende, kan det iverksettes tiltak for å bedre denne. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det enkelte barnets beste, og alle tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige, jf. barnevernloven §§ 4-1 og 1-4. Tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig, og skal i størst mulig grad være basert på frivillighet. I tilfeller hvor barnet ikke kan gis tilstrekkelig hjelp og beskyttelse ved frivillige tiltak, kan det iverksettes tiltak uten foreldrenes samtykke. Dersom et barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i familien, kan det være nødvendig å frata de primære omsorgspersonene omsorgen for barnet.

Det følger av barnevernloven § 4-4 annet ledd at barneverntjenesten, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, skal sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien.

Videre fremgår det av bestemmelsens tredje ledd at fylkesnemnda når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller av andre grunner, kan fatte vedtak om pålagte hjelpetiltak. Bestemmelsen omfatter opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompenserende tiltak. Videre fremgår det av bestemmelsen at fylkesnemnda kan gi pålegg om tilsyn, meldeplikt og urinprøver når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg. På samme vilkår kan fylkesnemnda gi pålegg om omsorgsendrende tiltak. De omsorgsendrende tiltakene skal være faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag. Omsorgsendrende tiltak innebærer ulike former for foreldreveiledning.

Fordi hjelpetiltak ved pålegg innebærer bruk av tvang er vilkårene strengere enn ved frivillige hjelpetiltak. Hjelpetiltak kan ikke pålegges dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet med frivillige hjelpetiltak. Dette følger både av nødvendighetskravet og av det minste inngreps prinsipp. Det minste inngreps prinsipp innebærer at barnevernet ikke kan sette inn mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig. Prinsippet skal alltid inngå i den konkrete og helhetlige vurderingen av barnets beste, og gjelder alle tiltak etter barnevernloven. Selv

om barnet har særlig behov for hjelp, er vilkårene for å pålegge et hjelpetiltak likevel ikke nødvendigvis oppfylt. Hvorvidt det er adgang til å pålegge hjelpetiltak vil bero på en konkret vurdering av barnets situasjon og behov for hjelpetiltak, herunder om tiltaket er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg.

Hjelpetiltak ved bruk av tvang er å anse som særlig inngripende, men kan være nødvendig å iverksette for å sikre barns grunnleggende rett til omsorg og forhindre behovet for mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse. Det er fylkesnemnda som er beslutningsmyndighet, siden pålagte hjelpetiltak forutsetter en særlig betryggende saksbehandling.

Dersom det foreligger mistanke om at et barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, kan barneverntjenesten også gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller annet egnet sted for undersøkelse, jf. barnevernloven § 4-3 femte ledd. Barneverntjenesten kan kreve bistand fra politiet til gjennomføringen av undersøkelser

Fylkesnemnda har adgang til å treffe vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling dersom foreldrene motsetter seg dette, jf. barnevernloven § 4-10. Vilåret for å treffe vedtak etter bestemmelsen er at barnet har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade. Videre har fylkesnemnda adgang til å treffe vedtak om behandling av barn som har særlige behandlings- og opplæringsbehov dersom foreldrene motsetter seg dette, jf. barnevernloven § 4-11. Bestemmelsen omfatter barn med nedsatt funksjonsevne og spesielt hjelpetrengende barn, herunder barn med spesielle psykiske problemer.

Fylkesnemnda kan også treffe vedtak om å overta omsorgen for et barn, jf. barnevernloven § 4-12. En omsorgsovertakelse innebærer en sterk begrensning i foreldreansvaret ved at foreldrene fratas retten til å utøve den daglige omsorgen for barnet.

Fylkesnemnda kan treffe vedtak om plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke, jf. barnevernloven § 4-24. Bestemmelsen omfatter tilfeller der barn (ungdom) har vist alvorlige atferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte. Med "annen måte" siktes det særlig til tilfeller der barn har vist andre former for utpreget normløs atferd.

Fylkesnemnda kan også treffe vedtak om midlertidig plassering i institusjon uten samtykke ved fare for menneskehandel, jf. barnevernloven § 4-29. Formålet med slike plasseringer er å ivareta barnets umiddelbare behov for beskyttelse og omsorg.

Enkelte bestemmelser i barnevernloven regulerer adgangen til å treffe såkalte "akuttvedtak" når gitte vilkår er oppfylt. Slike vedtak kan påklages til fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 7-23. Barnevernadministrasjonens leder og påtalemyndigheten kan treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet dersom det er fare for at barnet vil bli vesentlig skadelidende ved å forbli i sin hjemmesituasjon, jf. barnevernloven § 4-6 annet ledd.

Vedtak om forbud mot flytting og omsorgsovertakelse av barn som bor utenfor hjemmet, skal som hovedregel fattes av fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 4-8 første ledd. I tilfeller der foreldrene ønsker å flytte barnet straks, vil det være behov for at vedtak foreligger raskt. I slike tilfeller vil det ofte være umulig å få forberedt og behandlet en sak etter § 4-8 for fylkesnemnda før barnet faktisk er flyttet. Barnevernadministrasjonens leder har derfor mulighet til å fatte et foreløpig vedtak etter § 4-8 i tilfeller som krever en raskere saksgang, jf.

barnevernloven § 4-9 første ledd. Et slik vedtak forutsetter at grunnvilkårene i § 4-8 første og annet ledd er oppfylt. I tillegg er det et vilkår at vanlig saksbehandling ikke kan foretas uten vesentlig skade for barnet.

Barneverntjenestens leder og påtalemyndigheten har myndighet til å fatte midlertidig vedtak om plassering utenfor hjemmet når en ungdom kommer i en alvorlig krisesituasjon grunnet alvorlige atferdsvansker, jf. barnevernloven § 4-25 annet ledd. Et midlertidig vedtak etter bestemmelsen kan fattes når det foreligger atferdsvansker som beskrevet i § 4-24 første ledd, og det i tillegg er oppstått en tilspisset situasjon som innebærer akutt fare for at barnet vil bli vesentlig skadelidende dersom det ikke tas hånd om straks.

Barneverntjenestens leder og påtalemyndigheten har også myndighet til å fatte midlertidig akuttvedtak ved fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel, jf. barnevernloven § 4-29 fjerde ledd. Vilkåret er det samme for fylkesnemnda, med unntak av at det ikke oppstilles som vilkår at politiet har gjort tilsvarende vurdering.

Barn og foreldre har i utgangspunktet rett til samvær med hverandre når barnet er plassert utenfor hjemmet med hjemmel i barnevernloven, jf. barnevernloven § 4-19 første ledd. Foreldres samværsrett består så lenge noe annet ikke er bestemt. En avgjørelse om at en forelder ikke skal ha rett til samvær med sitt barn, kan være hjemlet enten i barneloven eller i barnevernloven, jf. annet ledd.

Når det er truffet vedtak om å overta omsorgen for et barn, kan fylkesnemnda også treffe vedtak om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. barnevernloven § 4-20.

Et vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves av fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 4-21. Grunnvilkåret for opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse er at det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg.

4.2 Generelt om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt

Dette høringsnotatet omhandler vurdering av, og forslag til endringer i opplysningsplikten til barnevernet. Det er imidlertid ikke mulig å se isolert på opplysningsplikten. Det er nødvendig å sette opplysningsplikten inn i en større sammenheng som omfatter det samlede regelverket om *taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt*, og hensynene som ligger bak dette regelverket.

4.2.1 Begrepene

Taushetsplikt er en plikt til å *hindre* at visse opplysninger, herunder opplysninger om noens *personlige forhold*, blir kjent for uvedkommende. Taushetsplikt innebærer dermed et *forbud* mot å videreformidle slike opplysninger til andre instanser og tjenester. Det er to hovedformer taushetsplikt; forvaltningsmessig taushetsplikt og profesjonsbestemt taushetsplikt.

Den forvaltningsmessige taushetsplikten er en generell taushetsplikt som gjelder for alle som arbeider for offentlige forvaltningsorganer og den følger av forvaltningsloven § 13 flg.

Den profesjonsbestemte taushetsplikten, også kalt den yrkesmessige taushetsplikten, er en spesiell taushetsplikt for visse yrkesutøvere, herunder helsepersonell og personell ved

familievernkontorene. Den profesjonsbestemte taushetsplikten følger av bestemmelser i særlovene, blant annet av helsepersonelloven § 21 flg.

Opplysningsrett innebærer at den som sitter med opplysninger kan velge mellom å gi opplysninger videre eller la det være. Den som sitter med opplysningene har dermed adgang til, men ikke plikt til å videreformidle opplysninger. Formidling av opplysninger innenfor rammene av opplysningsrett er således ikke brudd på taushetsplikt.

Opplysningsplikt er en lovfestet plikt til å gi opplysninger som ellers er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Den som sitter med opplysningene kan altså ikke velge om opplysningene skal formidles videre eller ikke. Opplysningsplikt setter dermed den lovbestemte taushetsplikten til side. Formidling av opplysninger som følger av opplysningsplikt er således ikke brudd på taushetsplikt.

4.2.2 Hensyn bak regelverket

Reglene om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt bygger på avveininger av ulike hensyn. Disse hensynene kan til dels være motstridende.

Taushetsplikten om personlige forhold er særlig begrunnet i hensynet til den enkeltes personlige integritet og personvern, samt hensynet til tillitsforholdet mellom den enkelte og det offentlige. Disse hensynene tilsier at den enkelte bør være beskyttet mot unødvendig spredning av personlige opplysninger. For at det offentlige hjelpeapparatet skal kunne utføre sine oppgaver på en god måte, er det også viktig at det eksisterer et tillitsforhold mellom den enkelte og den aktuelle tjenesten. Tillit er en sentral forutsetning for åpenhet, dialog og samarbeid. Et slikt tillitsforhold avhenger samtidig av at den enkelte, som et utgangspunkt, kan stole på at det en hjelpetjeneste har mottatt av opplysninger i én sammenheng, ikke blir formidlet til andre uten samtykke fra dem opplysningene gjelder.

Opplysningsplikten til barnevernet er primært begrunnet i barnevernets behov for å motta opplysninger for å kunne ivareta og beskytte barn mot ulike former for omsorgssvikt, og for å kunne gi barn med alvorlige atferdsvansker nødvendig hjelp og oppfølging.

Opplysningsplikten innebærer at opplysninger som kan være svært personlige blir formidlet til barneverntjenesten uten samtykke fra dem opplysningene gjelder. Opplysningsplikten reiser derfor noen vanskelige dilemmaer og berører hensyn som trekker i ulik retning. På den ene siden har barneverntjenesten behov for å opplysninger for å kunne ivareta sine oppgaver. Samtidig er det på den andre siden viktig at familier benytter ulike offentlige instanser og tjenester, og at de kan ha en åpen dialog og kommunikasjon med tjenesteapparatet. For at de skal gjøre dette er det viktig at de til en viss grad kan stole på at dette kan gjøres uten at barneverntjenesten skal bli trukket inn i saken uten deres samtykke. Å formidle opplysninger til barneverntjenesten som er gitt i fortrolighet eller uten tanke på at opplysningene kan bli videreformidlet uten deres samtykke, kan føre til et tillitsbrudd. Konsekvensen av dette kan bli at forholdet mellom den berørte familien og den eller de som har gitt opplysningene kan opphøre eller bli svært dårlig. Det kan også føre til at utsatte familier ikke oppsøker andre hjelpetjenester av frykt for at opplysninger kan bli videreformidlet til barneverntjenesten. Dette kan igjen føre til mulighetene til å gi barnet nødvendig hjelp og oppfølging kan bli redusert.

4.2.3 Særlig om forholdet til den generelle avvergeplikten

Den generelle avvergeplikten er regulert i straffeloven § 196. Det følger av bestemmelsen at enhver har en generell plikt til å søke å hindre visse former for alvorlige forbrytelser gjennom å anmelde forholdet til politiet eller på annen måte avverge forholdet. Også den generelle avvergeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt.

Forbrytelsene som er omfattet av den generelle avvergeplikten er blant annet voldtekt, seksuell omgang med barn, seksuelt misbruk av fosterbarn eller stebarn eller noen under 18 år som står under vedkommendes omsorg, myndighet eller oppsikt, samt grov legemsbeskadigelse og drap av barn eller voksne.

Plikten til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser gjelder bare ved pålitelig kunnskap om at en slik forbrytelse er i ferd med, eller ventes å finne sted. Er forbrytelsen allerede gjennomført har man bare plikt til å anmelde eller på annen måte avverge dersom det kan forebygges nye alvorlige forbrytelser.

For andre instanser og tjenester enn barneverntjenesten vil det å gi barneverntjenesten opplysninger om at et barn er utsatt for slike alvorlige forbrytelser i en del tilfeller kunne være en "annen måte" å avverge forbrytelsen på enn ved å anmelde forholdet til politiet. I enkelte tilfeller vil imidlertid det å gi opplysninger til barneverntjenesten ikke gi barnet tilstrekkelig beskyttelse raskt nok. I slike tilfeller kan eneste alternativ være å anmelde forholdet til politiet.

4.2.4 Generelt om innhenting av opplysninger

Det følger av barnevernloven § 6-4 første ledd at opplysninger så langt som mulig skal innhentes i samarbeid med den saken gjelder, eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting. Dette innebærer at barnevernet som hovedregel skal innhente opplysningene i barnevernssaken etter samtykke fra dem saken gjelder, eller at de saken gjelder blir informert om at opplysningene vil bli innhentet. Samtidig forutsetter innhenting av opplysninger uten samtykke at det finnes et annet rettslig grunnlag for å innhente opplysningene. Retten barnevernet har til å pålegge andre myndigheter og yrkesutøvere å gi opplysninger, er et slikt rettslig grunnlag.

4.3 Opplysningsplikten

4.3.1 Lovgrunnlaget

Opplysningsplikten til barnevernet er både hjemlet i barnevernloven § 6-4 annet og tredje ledd og i tilsvarende bestemmelser i særlover som gjelder for de ulike offentlige tjenestene og yrkesutøverne. I tillegg til barnevernloven § 6-4 fremgår opplysningsplikten av barnehageloven § 22, opplæringsloven § 15-3, friskolelova § 7-4, sosialtjenesteloven § 45, helsepersonelloven § 33, familievernkontorloven § 10 og av krisesenterloven § 6. Særlovene inneholder i tillegg en lovfestet plikt til å være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side. Denne *oppmerksomhetsplikten* gir i seg selv ikke verken rett eller plikt til å formidle opplysninger til barneverntjenesten.

De ulike bestemmelsene om opplysningsplikt inneholder mange av de samme formuleringene, men er likevel ikke identiske verken med bestemmelsen i barnevernloven

eller med hverandre. Et eksempel er at det bare er § 6-4 i barnevernloven som inneholder en henvisning til barnevernloven § 4-29 om tvangsplassering av barn utsatt for menneskehandel. Departementet legger likevel til grunn at innholdet i opplysningsplikten er den samme. Med mindre annet fremgår direkte av teksten, tar høringsnotatet derfor utgangspunkt i hovedbestemmelsen om opplysningsplikt i barnevernloven § 6-4 annet og tredje ledd.

De ulike bestemmelsene om opplysningsplikt er gjengitt nedenfor:

Barnevernloven § 6-4 annet og tredje ledd lyder:

Offentlige myndigheter skal av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. §§ 4-10, 4-11 og 4-12, når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. § 4-24, eller når det er grunn til å tro at det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel, jf. § 4-29. Like med offentlige myndigheter regnes organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av loven plikter offentlige myndigheter å gi slike opplysninger. Etter pålegg fra disse organer plikter offentlige myndigheter i forbindelse med sak som fylkesnemnda skal avgjøre etter §§ 4-19, 4-20 og 4-21, også å gi de opplysninger som er nødvendige for å kunne vurdere om en flytting tilbake til foreldrene, eller samvær med dem, vil kunne føre til en situasjon eller risiko for barnet som nevnt i §§ 4-10, 4-11 eller 4-12.

Også yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker (jf. lov om ekteskap), samt friskolelova plikter å gi opplysninger etter reglene i andre ledd.

For barnehagepersonell er opplysningsplikten i tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i barnehageloven § 22. Bestemmelsen lyder:

Barnehagepersonalet skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige adferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter barnehagepersonalet å gi slike opplysninger. Opplysninger skal normalt gis av styrer.

For personell i skolen er opplysningsplikten tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i opplæringsloven § 15-3. Bestemmelsen lyder:

Personalet i skolar etter denne lova skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal personalet av eige tiltak gi opplysningar til barneverntenesta når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller

når det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvikt, jf. §§ 4-10 til 4-12 i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntenester, eller når eit barn har vist vedvarande alvorlege åtferdsvanskar, jf. § 4-24 i den same lova. Også etter pålegg frå dei organa som er ansvarlege for å gjennomføre lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntenester, skal personalet gi slike opplysningar.

For personell i friskoler er opplysningsplikten tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i friskolelova § 7-4. Bestemmelsen lyder:

Personalet i skolar etter denne lova skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Uten hinder av teieplikta skal personalet av eige tiltak gi opplysningar til barneverntenesta når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen, eller når det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvikt, jf. barnevernloven §§ 4-10 til 4-12, eller når eit barn har vist vedvarande alvorlege åtferdsvanskar, jf. § 4-24 i den same lova. Også etter pålegg frå dei organa som er ansvarlege for å gjennomføre barnevernloven, skal personalet gi slike opplysningar.

For helsepersonell er opplysningsplikten i tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i helsepersonelloven § 33. Bestemmelsen lyder:

Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt etter § 21 skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11 og § 4-12. Det samme gjelder når et barn har vist vedvarende og alvorlige atferdsvansker, jf. nevnte lov § 4-24.

Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, skal helsepersonell gi slike opplysninger.

I helseinstitusjoner skal det utpekes en person som skal ha ansvaret for utleveringen av slike opplysninger.

For personell som utfører oppgaver etter sosialtjenesteloven i arbeids- og velferdsforvaltningen er opplysningsplikten i tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i sosialtjenesteloven § 45. Bestemmelsen lyder:

Personell som arbeider innenfor rammen av denne loven skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernstjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal personellet av eget tiltak gi opplysninger til barnevernstjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester1 §§ 4-10 til 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige adferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Organene som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, kan også pålegge personellet å gi slike opplysninger.

For fagpersonell ved familievernkontorene er opplysningsplikten i tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i familievernkontorloven § 10. Bestemmelsen lyder:

Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal fagpersonell ved familievernkontor av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter fagpersonellet ved familievernkontor å gi slike opplysninger.

Opplysningsplikten for ansatte ved krisesentrene er i tillegg til barnevernloven § 6-4 hjemlet i § 6 i krisesenterlova.

Bestemmelsen lyder:

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal i utføringa av arbeidet vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova av eiga tiltak gi opplysningar til barneverntenesta i kommunen når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 4-10, § 4-11 og § 4-12. Det same gjeld når eit barn har vist vedvarande alvorlege åtferdsvanskar, jf. barnevernloven § 4-24.

Barnevernloven § 6-4 andre ledd tredje og fjerde punktum gjeld tilsvarende.

Når det gjelder politiet, er opplysningsplikten hjemlet i barnevernloven § 6-4 annet ledd jf. forvaltningsloven § 13 f annet ledd. Det følger av bestemmelsen at bestemmelser i annen lov om rett eller plikt til å gi opplysninger begrenser ikke lovbestemt taushetsplikt, med mindre vedkommende bestemmelse fastsetter eller klart forutsetter at taushetsplikten ikke skal gjelde.

4.3.2 Innholdet i opplysningsplikten

4.3.2.1 Innledning

Opplysningsplikten er begrunnet i barnevernets behov for å motta opplysninger om barn i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner. For at barnevernet skal kunne ivareta sine lovpålagte oppgaver er barnevernet avhengig av at noen som er bekymret for et barn melder fra om dette til den kommunale barneverntjenesten.

Opplysningsplikt er utformet med tanke på å balansere de ulike hensynene som ligger bak regelverket om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt, se punkt 4.2.2 ovenfor.

Resultatet av denne avveiningen er på den ene siden at opplysningsplikten av eget initiativ er en ubetinget plikt som setter lovbestemt taushetsplikt til side, og som kun kan oppfylles ved melding til barneverntjenesten. På den andre siden er opplysningsplikten begrenset til å gjelde i de mer alvorlige tilfeller; ved mishandling eller andre former for alvorlig

omsorgssvikt, ved vedvarende alvorlige atferdsvansker og menneskehandel. Det at barn ikke lever under optimale forhold, vil ikke være nok til å utløse opplysningsplikten.

Barnevernloven § 4-4 som omhandler hjelpetiltak til barn og barnefamilier er ikke nevnt i bestemmelsene om opplysningsplikt. Det følger av bestemmelsens annet ledd at barneverntjenesten skal sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for dette. Terskelen for å iverksette frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven er bevisst lagt lavt for å kunne komme tidlig inn med hjelpetiltak og for å forebygge behovet for mer inngripende tiltak. Dette innebærer at det ikke er tilstrekkelig for å utløse opplysningsplikt at vilkårene for å iverksette et frivillig hjelpetiltak er oppfylt.

Opplysningsplikten innebærer en plikt til å gi opplysninger uten hinder av lovbestemt taushetsplikt. Dette innebærer at opplysningsplikten går foran lovbestemt taushetsplikt når vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt. Plikten til å gi opplysninger gjelder både av eget tiltak og etter pålegg fra barneverntjenesten. Opplysningsplikten består dermed av to komponenter:

- Plikt til å gi opplysninger *av eget tiltak* til den kommunale barneverntjenesten.
- Plikt til å gi opplysninger etter pålegg fra den kommunale barneverntjenesten eller fra andre barnevernmyndigheter.

Ved omtale av opplysningsplikten er det som regel opplysningsplikt av eget tiltak det siktes til. I forarbeidene til barnevernloven er opplysningsplikt av eget tiltak omtalt som "*meldeplikt*".¹⁴ Departementet har også inntrykk av at begrepet er kjent og i bruk både i barnevernet og i andre tjenester. Av denne grunn benytter også dette høringsnotatet begreper som "*meldeplikt*" og å "*melde fra*" som beskrivelse av plikten til å gi opplysninger av eget tiltak. Opplysningsplikt ved pålegg er særskilt omtalt blant annet i punkt 4.3.2.7 og 6.2.2 nedenfor.

Opplysningsplikten etter barnevernloven § 6-4 er et selvstendig og personlig ansvar. Enkelte steder i høringsnotatet blir det likevel benyttet begreper som "offentlige tjenester" "myndigheter", "organer" eller "ansatte". Dette endrer ikke på det selvstendige og personlige ansvaret, men er primært gjort ut fra fremstillingsmessige hensyn og fordi "offentlige myndigheter" er det begrepet som er benyttet i barnevernloven § 6-4.

Opplysningsplikten omfatter bare opplysninger som er mottatt i forbindelsen med tjeneste eller arbeid. Dette innebærer at opplysningsplikten ikke omfatter opplysninger som er mottatt som privatperson, eller i andre sammenhenger hvor personen ikke utfører tjeneste eller arbeid for organet han eller hun er tilknyttet.

4.3.2.2 Hvem opplysningsplikten omfatter

Opplysningsplikten omfatter alle offentlige myndigheter, samt organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune, jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd. I tillegg omfatter opplysningsplikten en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, jf. bestemmelsen tredje ledd.

¹⁴ Se Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), punkt 6.4.

Selv om det ikke går direkte frem av barnevernloven § 6-4 annet ledd, er opplysningsplikten et selvstendig og personlig ansvar som påligger alle som utfører arbeid eller tjeneste for et forvaltningsorgan. At opplysningsplikten er et selvstendig og personlig ansvar går noe tydeligere frem i de særlovene som inneholder en egen bestemmelse om opplysningsplikt. For eksempel går det frem av barnehageloven § 22 annet ledd at "barnehagepersonalet" har plikt til å gi opplysninger av eget tiltak, mens det fremgår av krisesenterlova § 6 at opplysningsplikten omfatter "alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova".

At plikten påligger den enkelte er likevel ikke til hinder for at det kan etableres praktiske rutiner som innebærer at opplysninger til barneverntjenesten formidles gjennom en bestemt person, for eksempel en styrer i en barnehage. Slike rutiner må imidlertid ikke føre til forsinkelser og kan ikke gi adgang til å overprøve om vilkårene for opplysningsplikt foreligger. Dette innebærer at den enkelte uavhengig av slike praktiske rutiner har et selvstendig ansvar for at opplysningene blir formidlet til barneverntjenesten når vedkommende etter sin egen faglige vurdering har kommet til at vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt.

Opplysningsplikten omfatter også ansatte og andre som utfører oppgaver for en barnevernmyndighet. Dette innebærer blant annet at barneverntjenesten i én kommune har plikt til å melde fra til barneverntjenesten i en annen kommune når vilkårene for dette er oppfylt.¹⁵ Opplysningsplikten omfatter også ansatte blant annet hos fylkesmannen, i Barne-, ungdoms- og familieetaten og i departementet. Dette innebærer at de har plikt til å melde fra til den kommunale barneverntjenesten dersom de i forbindelse med arbeidet blir kjent med opplysninger om omsorgssituasjonen til et konkret barn som vurderes som så alvorlige at vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt.

Departementet legger imidlertid til grunn at domstolene¹⁶, advokater og prester etter gjeldende rett ikke er omfattet av opplysningsplikten i barnevernloven § 6-4. Formidling av taushetsbelagte opplysninger fra disse må derfor eventuelt baseres på andre rettslige grunnlag. Eksempler på slike mulige grunnlag er samtykke og den generelle avvegeplikten i straffeloven § 196.

4.3.2.3 Særlig om opplysningsplikt for helsepersonell

Helsepersonell er yrkesutøvere som har en profesjonsbestemt taushetsplikt som er strengere enn det som følger av de alminnelige reglene i forvaltningsloven § 13 flg. Det følger av barnevernloven § 6-4 tredje ledd at opplysningsplikten også omfatter yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker (jf. lov om ekteskap), samt friskolelova. Opplysningsplikten er også hjemlet i helsepersonelloven § 33 annet ledd. Dette innebærer at

¹⁵ Formidling av opplysninger mellom barneverntjenester kan også være aktuelt i andre tilfeller og ved mindre alvorlig bekymring.

¹⁶ Jf. kjennelse av 23. juni 2009 fra Høyesteretts kjæremålsutvalg. Utvalget konkluderte med at domstolene ikke kunne regnes som en "offentlig myndighet" omfattet av opplysningsplikten i barnevernloven § 6-4. Innsyn i en sakkyndigrapport ble likevel gitt med hjemmel i tvistemålsloven § 135, som, tilsvarende §14-1 nr. 3 i tvisteloven.

helsepersonell har opplysningsplikt uavhengig av om de arbeider i den offentlige helse- og omsorgstjenesten eller er privatpraktiserende.

Opplysningsplikten for helsepersonell retter seg mot personell som yter helsehjelp, jf. helsepersonelloven § 33. Med helsepersonell menes personer som har autorisasjon eller lisens i medhold av helsepersonelloven §§ 48 a og 49, jf. § 3 første ledd nr. 1. Som helsepersonell menes videre personell i helse- og omsorgstjenesten eller i apotek som yter helsehjelp, jf. helsepersonelloven § 3 første ledd nr. 2 og elever og studenter som yter helsehjelp under helsefaglig opplæring, jf. helsepersonelloven § 3 første ledd nr. 3, dersom de yter helsehjelp i sin arbeidssituasjon.

Opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33 gjelder også for personell som yter helse- og omsorgstjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 2-1. Foruten helsepersonell etter definisjonen i helsepersonelloven § 3, er dette personell uten helsefaglig utdanning og som yter tjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven. Dette kan for eksempel være personell som yter tjenester i hjemmet, eksempelvis en hjemmehjelp.

Opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33 er knyttet til det enkelte helsepersonell. I den enkelte helseinstitusjon skal det utpekes en person som skal ha ansvaret for å utlevere opplysninger. Denne bestemmelsen har som siktemål å forhindre at flere personer utleverer opplysninger om samme pasient etter ulikt vurderingsgrunnlag.

Helsepersonell har plikt til å nedtegne i pasientjournalen om det er gitt opplysninger til barneverntjenesten og hvilke opplysninger som er gitt, jf. Forskrift om pasientjournal § 8 q).

4.3.2.4 Vilåårene for opplysningsplikt

Vilåårene for opplysningsplikt er nærmere definert i barnevernloven § 6-4 annet ledd.

Opplysningsplikten gjelder når det er grunn til å tro at et barn blir "mishandelt i hjemmet", ved "andre former for alvorlig omsorgssvikt", samt når et barn har vist "vedvarende alvorlige atferdsvansker". I tillegg gjelder opplysningsplikten der det er grunn til å tro at det er fare for "utnyttelse av et barn til menneskehandel". For å underbygge hvilke type situasjoner opplysningsplikten omfatter viser barnevernloven § 6-4 annet ledd til en rekke bestemmelser i barnevernloven som åpner for bruk av tvang rettet mot foreldrene (§§ 4-10, 4-11 og 4-12) eller mot barnet (§§ 4-24 og 4-29):

- Paragraf 4-10 gjelder der barn lider av livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og foreldrene ikke sørger for at barnet kommer til undersøkelse eller behandling.
- Paragraf 4-11 gjelder der foreldre ikke sørger for at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn får dekket særlige behov for behandling eller opplæring.
- Paragraf 4-12 a gjelder alvorlige mangler ved den daglige omsorg barnet får eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet barnet trenger etter sin alder og utvikling. Bestemmelsen omfatter situasjoner med alvorlige mangler i forhold til barnets behov for materiell og praktisk omsorg. Bestemmelsen omfatter

også tilfeller der foreldrene ikke klarer å dekke barnets behov for psykisk eller følelsesmessig omsorg.

- Paragraf 4-12 b gjelder der foreldre ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller et spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring
- Paragraf 4-12 c gjelder dersom barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Bestemmelsen omfatter blant annet situasjoner der barn blir utsatt for seksuelle overgrep eller andre former for vold i hjemmet.
- Paragraf 4-12 d gjelder dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Bestemmelsen er særlig ment for de tilfellene der foreldrene mangler personlige forutsetninger for å kunne ha omsorgen for barnet.
- Paragraf 4-24 gjelder plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke. Bestemmelsen omfatter tilfeller der barn (ungdom) har vist alvorlige atferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte. Med "annen måte" siktes det særlig til tilfeller der barn har vist andre former for utpreget normløs atferd.
- Paragraf 4-29 gjelder midlertidig plassering i institusjon uten samtykke for å beskytte barn mot å bli utnyttet til menneskehandel. Formålet med slike plasseringer er å ivareta barnets umiddelbare behov for beskyttelse og omsorg.

Hvorvidt det foreligger opplysningsplikt vil alltid avhenge av konkrete vurderinger av barnets situasjon. I noen tilfeller vil det være klart at opplysningsplikten foreligger, mens i andre tilfeller vil utfallet avhenge av vanskelige vurderinger. Når det gjelder meldeplikten er utgangspunktet den enkelte fagpersonens vurdering av hvordan barnets situasjon antas å være.

Utgangspunktet for vurderingen er en kombinasjon av vedkommendes egne faglige vurderinger og observasjoner, samt det som er tilgjengelig av opplysninger og dokumentasjon om barnets situasjon. Ved tvil om barnets situasjon er så alvorlig at den utløser en plikt til å melde fra til barneverntjenesten, kan det være nyttig å legge frem saken anonymt og diskutere den med andre fagpersoner. Det kan også være aktuelt å legge frem saken anonymt og diskutere problemstillinger med, eller få konkrete råd fra, barneverntjenesten.

Opplysningsplikten inntreffer når det er *grunn til å tro* at et barn befinner seg i en situasjon som er så alvorlig at den utløser opplysningsplikten. Det kreves ikke sikker viten om at barnet befinner seg i en slik situasjon.

4.3.2.5 Oppfyllelse av opplysningsplikten

Når noen som er omfattet av opplysningsplikten vurderer at barnet er i en situasjon som utløser plikt til å melde fra til den kommunale barneverntjenesten, skal vedkommende

umiddelbart varsle den kommunale barneverntjenesten. Dette innebærer at vedkommende i utgangspunktet ikke er ment å foreta ytterligere undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte innholdet i sin bekymring når opplysningsplikten foreligger. Det er barneverntjenesten som har ansvaret for å gjennomføre de undersøkelser som er nødvendige for å avklare barnets omsorgssituasjon og behov for barneverntiltak.

Enhver henvendelse til barneverntjenesten som gjelder bekymring for et bestemt barn regnes som en "*melding*" i barnevernlovens forstand. Dette gjelder uavhengig av om meldingen er fremsatt muntlig eller skriftlig, uavhengig av hvem meldingen kommer fra og uavhengig av om meldingen er fremsatt anonymt.

Det er likevel en forutsetning for oppfyllelse av opplysningsplikten at den aktuelle tjenesten eller yrkesutøveren gir seg til kjenne, slik at barneverntjenesten kan vurdere innholdet i bekymringsmeldingen og behovet for å innhente ytterligere opplysninger. Dette innebærer at opplysningsplikten ikke er oppfylt dersom meldingen er sendt anonymt. Meldingen må også inneholde opplysninger om barnets identitet og hva bekymringen går ut på.

Utover dette er det ikke stilt noen krav i lovgivningen til hvordan en bekymringsmelding skal være utformet. Dette innebærer at vedkommende i utgangspunktet kan melde fra til barneverntjenesten både muntlig og skriftlig, og at barneverntjenesten har plikt til å vurdere innholdet i meldingen uavhengig av form.

Dersom barnet vurderes å i være i en akutt faresituasjon som krever rask vurdering og oppfølging, forutsettes at vedkommende tar muntlig kontakt med barneverntjenesten eller barnevernvakten. I slike akuttsituasjoner kan det også være behov for å kontakte politiet, jf. blant annet den generelle avvergeplikten i straffeloven § 196.

Selv om det ikke er stilt eksplisitte lovkrav til meldingens form tilsier hensynet til notoritet og dokumentasjon at muntlige bekymringsmeldinger som hovedregel blir dokumentert og sendt til barneverntjenesten skriftlig i etterkant.

Opplysningsplikten faller ikke bort selv om vedkommende selv forsøker å avhjelpe situasjonen. På tross av at flere instanser eller tjenester legger stor vekt på samarbeid med barn og familier, kan de ikke på dette stadiet foreta en nærmere vurdering av om det ut i fra hensynet til barnet og familien er best å gi opplysningene videre til barneverntjenesten eller ikke. Når opplysningsplikten først foreligger, kan vedkommende melder med andre ord ikke velge om opplysningene skal gis eller ikke – melding skal sendes til barneverntjenesten.

Vurderingen av om melding skal sendes til barneverntjenesten kan verken overlates til andre tjenester eller til andre ansatte i den enkelt tjenesten.

Dersom det i ettertid skulle vise seg at barnets situasjon er mindre alvorlig enn antatt eller at mistanken som førte til at bekymringsmelding ble sendt blir avkreftet, har den som ga opplysninger til barneverntjenesten dermed likevel ikke brutt sin taushetsplikt. Så lenge det på det tidspunkt opplysningene ble gitt var grunn til å tro at barnet ble mishandlet eller at det forelå andre former for alvorlig omsorgssvikt, har den som ga opplysningene til barneverntjenesten gjort det som var vedkommendes plikt.

4.3.2.6 Informasjon om at melding gis til barneverntjenesten

Det kan stilles spørsmål ved om barnet og dets omsorgspersoner skal informeres om at opplysningene overleveres til barneverntjenesten. Som et generelt utgangspunkt bør foreldre med del i foreldreansvaret orienteres om at bekymringsmelding sendes til barneverntjenesten, inkludert den faglige, faktiske og juridiske bakgrunnen for meldingen. Når det gjelder helse- og omsorgstjenester følger det for øvrig av pasient- og brukerrettighetsloven § 3-6 tredje ledd at dersom helsepersonell utleverer opplysninger som er undergitt lovbestemt opplysningsplikt, skal den opplysningene gjelder, så langt forholdene tilsier det informeres om at opplysningene er gitt og hvilke opplysninger det dreier seg om.

I enkelte tilfeller kan det likevel være et selvstendig og vesentlig poeng at den som har sendt meldingen overlater til barneverntjenesten og eventuelt politiet å vurdere når og på hvilken måte foreldrene skal informeres. Bakgrunnen for dette er dels at det å informere foreldrene i visse tilfeller kan hindre barneverntjenesten i å gi barnet tilstrekkelig beskyttelse, dels at tidlig informasjon kan svekke sentrale bevis i saken. Det er ikke mulig å gi en uttømmende liste over tilfeller der vedkommende fagperson, organ eller yrkesutøver bør unnlate selv å informere foreldrene. Eksempler på særlig aktuelle tilfeller er ved mistanke om at et barn er utsatt for seksuelle overgrep, at et barn eller noen som står barnet nær er utsatt for vold eller overgrep, samt tilfeller der det å gi en orientering (på det aktuelle tidspunktet) vurderes å kunne medføre fare for noens liv eller helse.

Departementet legger for øvrig til grunn at barneverntjenesten informerer foreldre og eventuelt barnet om at melding er mottatt og hvorvidt barneverntjenesten åpner undersøkelsessak på bakgrunn av meldingen, jf. barnevernloven §§ 4-2 og 4-3.

4.3.2.7 Opplysningsplikt ved pålegg

Opplysningsplikten omfatter også plikt til å gi opplysninger etter pålegg fra barneverntjenesten eller andre organer som er ansvarlige for gjennomføringen av barnevernloven, jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd. Dette innebærer at også statlige barnevernmyndigheter som fylkesmannen og fylkesnemnda i gitte tilfeller kan pålegge de som er omfattet av opplysningsplikten å gi opplysninger.

Departementet legger også til grunn at domstolene er blant de organer som er ansvarlig for gjennomføringen av barnevernloven.¹⁷ Dette innebærer at domstolen etter departementets syn både kan pålegge andre myndigheter å gi opplysninger med hjemmel i barnevernloven § 6-4, og at domstolen kan motta taushetsbelagte opplysninger uavhengig av om disse tidligere er blitt fremlagt for fylkesnemnda eller ikke.

Opplysningsplikten ved pålegg går noe lenger enn opplysningsplikt av eget tiltak ved at den også omfatter opplysninger i forbindelse med fylkesnemndas behandling av endringssaker etter barnevernloven §§ 4-19, 4-20 og 4-21. Dette innebærer at barneverntjenesten og fylkesnemnda kan gi pålegg i forbindelse med behandling av saker om endringer i fastsatt samvær, og i saker om tilbakeføring av omsorg eller foreldreansvar til foreldrene. Adgangen til å gi pålegg er begrenset til opplysninger som er nødvendige for å kunne vurdere om en flytting tilbake til foreldrene, eller samvær med dem, vil kunne føre til en situasjon eller risiko for barnet som nevnt i §§ 4-10, 4-11 eller 4-12. I slike situasjoner er adgangen til å gi

¹⁷ Tolkningssuttalelse fra BLD til Oslo kommune av 27. august 2015. I uttalelsen går departementet bort fra uttalelse i punkt 10.1 i rundskrivet *Taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* (Q-24/2005).

pålegg dermed begrenset til tilfeller der det er en risiko for alvorlig omsorgssvikt som nevnt i disse bestemmelsene. Opplysningsplikten gjelder kun i de tilfellene der pålegg blir gitt. Pålegg kan bli gitt både i forbindelse med barneverntjenestens forberedelse av saken, og av barneverntjenesten eller av fylkesnemnda under fylkesnemndas behandling av saken.

Ved pålegg er det det organet i barnevernet som gir pålegget som skal vurdere og definere om opplysningsplikten foreligger og hvilke opplysninger som er relevante. Barneverntjenesten må imidlertid til en viss grad konkretisere hva slags opplysninger som skal gis. Den kan for eksempel ikke kreve utlevert en fullstendig pasientjournal fra en lege, da barneverntjenesten ikke på forhånd kan vurdere om alle opplysninger i journalen er av betydning for saken. Både den som pålegger og den som blir pålagt å gi opplysninger har et ansvar for å unngå at taushetsbelagt informasjon blir videreformidlet i et større omfang enn nødvendig.

Offentlige instanser og tjenester kan bare pålegges å gi opplysninger instansene og tjenestene sitter inne med. Barneverntjenesten kan derfor ikke pålegge andre instanser og tjenester å innhente nye opplysninger på vegne av barneverntjenesten.

Den som mottar pålegg fra barneverntjenesten har rett til å klage over pålegget. Det organet som gir pålegget skal i forbindelse med pålegget gjøre oppmerksom på klageadgangen, jf. forvaltningsloven § 14. Dersom barneverntjenesten finner det påtrengende nødvendig for å gjennomføre sine oppgaver etter barnevernloven, kan opplysningene likevel kreves gitt før klagesaken er avgjort. Det er det organet i barnevernet som har gitt pålegget som avgjør om vilkårene for å kreve opplysningene utlevert er oppfylt.

4.3.2.8 Barneverntjenestens plikt til å gi tilbakemelding

Barnevernloven § 6-7 a lovfester en plikt for barneverntjenesten til å gi nærmere bestemte opplysninger til den som har gitt melding til barneverntjenesten. For det første skal barneverntjenesten gi den som har sendt melding til barneverntjenesten, jf. § 4-2, en generell melding som bekrefter at meldingen er mottatt. Tilbakemelding kan unnlates i tilfeller der meldingen er åpenbart grunnløs, eller der andre særlige hensyn taler mot å gi tilbakemelding. Dersom meldingen kommer fra melder som har opplysningsplikt til barnevernet skal tilbakemeldingen også opplyse om hvorvidt det er åpnet undersøkelsessak etter § 4-3, og en ny tilbakemelding om at undersøkelsen er gjennomført skal sendes innen tre uker etter at undersøkelsen er gjennomført. Den nye tilbakemeldingen skal inneholde opplysninger om hvorvidt saken er henlagt, eller om barneverntjenesten følger opp saken videre.

5 Opplysningsplikt i dansk og svensk rett

5.1 Dansk rett

I Danmark følger opplysningsplikten av den danske lov om social service¹⁸. Det fremgår av § 153 i loven at *"personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,*

- 1) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte,*
- 2) at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,*
- 3) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- 4) at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb",*

Videre kan ansvarlig minister *"fastsætte regler om underretningspligt for andre grupper af personer, der under udøvelsen af deres erhverv får kendskab til forhold eller grund til at antage, at der foreligger forhold, som bevirker, at der kan være anledning til foranstaltninger efter denne lov."*

Ministeren kan også pålegge andre yrkesgrupper opplysningsplikt uavhengig av deres erverv, jf. lovens § 153 annet ledd.

I Danmark gjelder meldeplikten også for hele befolkningen, jf. § 154: *"den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen."*

I Danmark inntre opplysningsplikten ved kjennskap til eller grunn til å anta at noen under 18 år *"kan have behov for særlig støtte efter kapitel 11"* eller *"har været udsat for vold eller andre overgreb"* og når *"at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte efter kapitel 11 på grund af de vordende forældres forhold"*, jf. § 153.

Kapittel 11 som bestemmelsen henviser til hjemler ulike tiltak som barneverntjenesten kan iverksette dersom deres undersøkelser, jf. § 50 avdekker at et barn eller unge trenger særlig støtte. Dette gjelder alt fra hjelpetiltak (som for eksempel opphold i dagtilbud, fritidshjem, ungdomsklubb, familiebehandling, døgnopphold i en pleiefamilie, praktisk, pedagogisk eller annen støtte i hjemmet,) jf. § 52 tredje ledd, til omsorgsovertagelse, jf. § 58.

Opplysningsplikt inntre uavhengig av årsaken til at barnet kan ha behov for særlig støtte, såfremt problemene er av en karakter som kapittel 11 tar sikte på å løse.

5.2 Svensk rett

I Sverige følger opplysningsplikten av socialtjenestelagen 14. kapittel.

¹⁸ Jf. Bekendtgørelse af lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 1093 af 5. september 2013, med de ændringer, der følger af § 8 i lov nr. 622 af 12. juni 2013, §§ 1 og 2 i lov nr. 651 af 12. juni 2013, §§ 1 og 3 i lov nr. 1462 af 17. december 2013 og lov nr. 1632 af 26. december 2013.

I motsetning til dansk rett har befolkningen ingen plikt til å melde fra til barnevernet ved mistanke om at et barn utsettes for omsorgssvikt. Men loven anbefaler at "*Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden*", jf. 14. kapittel § 1 C.

Etter 14. kapittel § 1 er følgende myndigheter og yrkesgrupper pålagt opplysningsplikt "*till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa*":

- 1. myndigheter vars verksamhet berör barn och unga,*
- 2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen,*
- 3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och*
- 4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.*

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i första stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd".

I Sverige inntreer altså opplysningsplikten ved kjennskap til eller mistanke om at et barn «*far illa*», jf. Socialtjänstlag 14. kapittel § 1. Den svenske bestemmelsen skiller seg fra de norske og danske ved at den er vesentlig enklere utformet blant annet ved at det ikke brukes henvisning til andre bestemmelser. Melderer kan utfra egne vurderinger og observasjoner bedømme om barnet «*far illa*» eller mistenkes «*far illa*»¹⁹. Det forutsettes således ingen forkunnskaper om socialtjänstens arbeid²⁰. Hva som oppfattes av begrepet "*fara illa*" vil ifølge forarbeidene bero på barnets alder og forholdene for øvrig²¹.

¹⁹ Prop. 2012/13:10 s. 136

²⁰ Prop. 2012/13:10 s. 46

²¹ Prop. 2012/13:10 s. 136

6 Departementets vurdering og forslag

6.1 Innledning

For å kunne ivareta sine oppgaver på en god måte er barneverntjenesten avhengig av at andre tjenester som møter barn og familier melder fra til den kommunale barneverntjenesten ved alvorlig bekymring. Det er derfor svært viktig at opplysningsplikten er utformet på en måte som både er forståelig og tilgjengelig for dem som er omfattet av plikten.

Opplysningsplikten favner vidt i den forstand at den omfatter en rekke tjenester og yrkesgrupper som til dels har svært ulike utgangspunkt blant annet når det gjelder hva som er tjenestenes ansvar og oppgaver, deres tilknytning til og kunnskap om barnet og familien og hvilken faglig bakgrunn personellet i tjenestene har. Dette innebærer at de også har ulike forutsetninger og ulike forhold til opplysningsplikten.

Enkelte tjenester har tett og regelmessig kontakt med barnet og familien og er i stor grad avhengig av god dialog, gjensidig tillit, og et godt samarbeid med foreldrene for å kunne ivareta sine oppgaver på en god måte. Barnehagen er et eksempel på en tjeneste der personellet gjennom sin nære kontakt med barnet og daglige samhandling med foreldrene, er i god posisjon til å observere barnet over tid og både i samspill med andre og i samspill med foreldre eller andre primære omsorgspersoner. Samtidig kan denne nære tilknytningen også innebære at de blir stilt overfor dilemmaer og faglige vurderinger som kan være mer krevende enn hva det vil være for personell i tjenester uten denne nære tilknytningen til barnet og familien. Blant annet vil deres bekymring for barnet i mange tilfeller starte som en vag og udefinert følelse av at noe ikke er som det burde, uten at dette kan knyttes til konkrete hendelser eller tydelige tegn hos barnet. Dette innebærer at det kan være spesielt krevende for personell i tjenester med tett kontakt med barnet å vurdere når vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt. I tillegg kan det å melde fra til barneverntjenesten oppleves som et tillitsbrudd, og det å sende melding til barneverntjenesten kan innebære ubehag for den enkelte.

Noen tjenester møter barn og familier sjeldnere, men i situasjoner som forutsetter en åpenhet fra familiens side om forhold som kan være svært personlige. Helse- og omsorgstjenestene, krisesentrene og familievernkontorene er eksempler på tjenester der personellet ikke nødvendigvis møter barn og familier ofte, men der et åpent og tillitsfullt forhold kan være av stor betydning for å kunne ivareta sine oppgaver overfor barnet og familien på en god måte.

Andre tjenester møter barn og familier mer sporadisk og i situasjoner der det både kan være enklere å vurdere om en melding til barneverntjenesten skal sendes, og at dette som regel ikke oppleves som et tillitsbrudd. Politiet og statlig og kommunalt barnevern er eksempler på tjenester der de ansatte i mange tilfeller kan oppleve det som relativt uproblematisk både å vurdere om opplysningsplikten foreligger og å sende bekymringsmelding når vilkårene for opplysningsplikt er vurdert som oppfylt.

Det at opplysningsplikten favner vidt innebærer at lovgivningen må ta høyde for at opplysningsplikten omfatter en svært uensartet gruppe tjenester og yrkesgrupper med vidt forskjellig faglig utgangspunkt. Fordi opplysningsplikten av eget initiativ (meldeplikt) forutsetter aktivitet fra den enkelte medarbeider og yrkesutøver, er det svært viktig at opplysningsplikten er utformet på en måte som er forståelig for dem som er omfattet av plikten.

Når det gjelder meldeplikten legger departementet til grunn at det fra flere hold er blitt gitt uttrykk for et ønske om lovbestemmelser som kan gjøre det enklere å forholde seg til den. Departementet oppfatter enkelte innspill som et ønske om en lovgivning som mer uttømmende beskriver hvilke konkrete tilfeller som utløser meldeplikt, og som dermed i større grad "overtar" den enkelte fagpersonens selvstendige vurdering av om melding skal sendes til barneverntjenesten i det enkelte tilfellet.

Departementet vil i den forbindelse understreke at kjernen i og hovedformålet med opplysningsplikt av eget tiltak er at den enkelte fagpersonen skal melde fra til barneverntjenesten når vedkommende selv, ut fra sin egen faglighet og sin samlede kunnskap om barnet og forholdene rundt barnet, mener det er grunn til å tro at barnets omsorgssituasjon eller barnets atferd er så alvorlig at vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt. Denne formen for opplysningsplikt er dermed ment å inneholde så betydelige elementer av subjektive vurderinger og faglig skjønn, at det etter departementets oppfatning verken er mulig eller hensiktsmessig med en helt detaljert beskrivelse av hvilke situasjoner som skal meldes til barneverntjenesten.

Samtidig er departementet grunnleggende positiv til endringer som kan bidra til å gjøre innholdet i opplysningsplikten lettere tilgjengelig og enklere å anvende. Ett av målene med de foreslåtte endringene er derfor å bidra til best mulig rammer for de subjektive vurderingene og det faglige skjønn. Etter departementets vurdering er det rom for å forenkle opplysningspliktbestemmelsene og å tydeliggjøre og utdype innholdet i opplysningsplikten. Blant annet mener departementet at det er grunn til å tydeliggjøre at opplysningsplikten av eget initiativ er et selvstendig og personlig ansvar.

Departementet ser også behov for å tydeliggjøre forskjellen mellom opplysningsplikt av eget initiativ (meldeplikt) og opplysningsplikt ved pålegg. Meldeplikten innebærer formidling av opplysninger ut fra en vurdering av barnets situasjon basert på vedkommendes faglige bakgrunn og kjennskap til barnet og familien. Opplysningsplikt ved pålegg innebærer på sin side at barnevernsmyndighetene innhenter supplerende opplysninger for å bidra til at en allerede pågående barnevernssak skal bli tilstrekkelig opplyst, slik at barnets omsorgssituasjon og behov for tiltak etter barnevernloven kan bli vurdert på en god og forsvarlig måte.

6.2 Opplysningsplikten

Som nevnt i punkt 3.3.1 ovenfor er opplysningsplikten til barnevernet lovfestet både i barnevernloven og i en rekke andre lover som gjelder for den enkelte tjeneste. I dette høringsnotatet fremmer departementet forslag til endringer både i barnevernloven § 6-4 og i de tilsvarende bestemmelsene i særlovene.

Også under departementets vurderinger og forslag tar høringsnotatet utgangspunkt i barnevernloven § 6-4. Disse forslagene vil da bli gjenspeilet i forslagene til lovendringer i de øvrige lovbestemmelsene, se særlig kap. 9 Forslag til lovendringer.

6.2.1 Opplysningsplikt av eget tiltak (meldeplikt)

6.2.1.1 Ansaret for å melde

I dag knytter barnevernloven § 6-4 annet ledd plikten til å gi opplysninger av eget tiltak til "offentlige myndigheter". De øvrige lovbestemmelsene om opplysningsplikt benytter

begreper som er knyttet til personellet i den enkelte tjenesten, eller at plikten omfatter enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter loven.

Selv om det ikke går direkte frem av ordlyden i barnevernloven § 6-4 annet ledd, legger departementet til grunn at plikten til å gi opplysninger til barneverntjenesten av eget tiltak er et selvstendig og personlig ansvar som er pålagt den enkelte som utfører arbeid eller tjeneste for det offentlige.

Dette innebærer at vurderingen av om melding skal sendes til barneverntjenesten verken kan overlates til andre tjenester eller til andre ansatte i den enkelte tjenesten. Bakgrunnen for dette er at hver enkelt tjeneste og den enkelte ansatte i de ulike tjenestene gjerne har en kombinasjon av faglig kunnskap og opplysninger /kjennskap til barnet og familien som de kan være alene om å besitte. Den enkelte tjeneste eller yrkesutøver kan hver for seg sitte med opplysninger som kan belyse ulike sider av barnets livssituasjon. Det er derfor viktig alle de aktuelle tjenestene, personellet i tjenestene og yrkesutøverne gjør selvstendige vurderinger av om vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt.

Dette innebærer for eksempel at lederen i en barnehage ikke kan overprøve den enkelte ansattes faglige vurdering av om barnets situasjon antas å være så alvorlig at vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt. Dette er det den enkelte ansatte som skal vurdere. Dersom styreren unnlater å melde fra til barneverntjenesten, har den enkelte barnehageansatte derfor et selvstendig ansvar for å formidle sin bekymring til barneverntjenesten.

Departementet mener at ansvaret for å melde fra til barneverntjenesten når vilkårene for dette er oppfylt, bør tydeliggjøres i lovbestemmelsen. Bakgrunnen for dette er at det kan få store konsekvenser for et barns liv dersom barneverntjenesten ikke mottar melding fordi det er usikkert hvem som har ansvar for å melde. Også hensynet til den enkelte som har plikt til å melde fra til barneverntjenesten ved alvorlig bekymring tilsier at ansvaret fremgår klart av loven.

For å understreke det personlige og selvstendige ansvaret foreslår departementet at det bør fremgå direkte av ordlyden i barnevernloven § 6-4 og av de øvrige bestemmelsene om opplysningsplikt at plikten retter seg mot "enhver" som utfører oppgaver eller arbeid for et forvaltningsorgan.

6.2.1.2 Meldeplikten er også et myndighetsansvar

Selv om meldeplikten er et selvstendig og personlig ansvar, har både staten, fylkeskommunene og kommunene ansvar for å sikre at både ansatte og andre som utfører oppgaver på deres vegne har tilstrekkelig kunnskap om meldeplikten, hva den innebærer og at de er trygge på praktiseringen av den.

Kommunene og fylkeskommunene har en lovfestet plikt til å føre internkontroll. Det følger av kommuneloven § 23, at "[a]dministrasjonssjefen skal sørge for at administrasjonen drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner, og at den er gjenstand for betryggende kontroll.". I tillegg inneholder flere særlover egne supplerende bestemmelser om kommunenes plikt til å føre internkontroll. Blant disse er barnevernloven § 2-1 annet ledd og helsetilsynsloven § 3.

I rapporten *Helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet* ga Statens helsetilsyn følgende vurderingen av internkontrollen: "Gjennomgang av revisjonsrapporter fra tilsyn viste at

flertallet av de tilsette virksomhetene fikk påpekt mangler ved sin internkontroll. Virksomhetene hadde ikke et styringssystem som sikret at de ansatte hadde nødvendig opplæring i regelverket om opplysningsplikt og taushetsplikt."

Myndighetenes ansvar for å sørge for styring og ledelse som sikrer at opplysningsplikten blir oppfylt går tilstrekkelig klart frem av dagens regelverk. Departementet mener derfor at det ikke er behov for ytterligere presiseringer av dette i regelverket. Departementet vil likevel understreke betydningen av at ledelsen i den enkelte tjenesten holder seg løpende orientert og har nødvendig oversikt, sikrer at hver enkelt medarbeider har tilstrekkelig kompetanse om regelverk og ansvar for å melde fra til barneverntjenesten, og sørger for at nødvendige interne rutiner er på plass.

Departementet vil også fremheve at selv om opplysningsplikten er et selvstendig og personlig ansvar, er det ikke noe i veien for at det fremdeles kan etableres praktiske rutiner som innebærer at opplysningene til barneverntjenesten formidles gjennom en overordnet, for eksempel styrer i en barnehage eller rektor på en skole. Dette fratar imidlertid ikke den enkelte et selvstendig ansvar for å formidle opplysningene til barneverntjenesten dersom vedkommende styrer eller rektor skulle unnlate å videreformidle opplysningene.

Det følger av dagens helsepersonellov § 33 fjerde ledd at "I helseinstitusjoner skal det utpekes en person som skal ha ansvaret for utleveringen av slike opplysninger." Dette er en praktisk organisatorisk bestemmelse som bør videreføres i ny helsepersonellov § 33 siste ledd.

Den utpekte personen i helseinstitusjonen skal kun legge til rette for og videreformidle meldingen, ikke selv vurdere på nytt om det er grunnlag for meldingen. Dersom det likevel skulle oppstå uenighet mellom melder og denne personen om hvorvidt det foreligger grunnlag for å melde, skal melder selv sende meldingen til barneverntjenesten. For å sikre at melder i praksis kan ivareta dette ansvaret foreslås følgende tilføyd i ny helsepersonellov § 33 siste ledd: *"Denne personen skal uten ugrunnet opphold gi melder tilbakemelding på om meldingen er videreformidlet. Dersom meldingen ikke er videreformidlet skal det begrunnes."*

For ytterligere å understreke melders selvstendige og personlige ansvar foreslås det avslutningsvis tilføyd: *"Personen som har ansvaret for formidling av opplysningene skal også påse at barneverntjenestens tilbakemeldinger etter barnevernloven § 6-7 a, uten ugrunnet opphold videreformidles til melder."* På denne måten sikres det at melder gjøres kjent med barneverntjenestens oppfølging av meldingen.

6.2.1.3 Terskelen for meldeplikt

Hvorvidt vilkårene for meldeplikt er oppfylt avhenger av vurderinger av barnets situasjon, og sannsynligheten for at situasjonen er slik.

Når det gjelder hvilke situasjoner som omfattes av meldeplikten, viser bestemmelsene i dag til tilfeller der det er grunn til å tro at barn blir "mishandlet i hjemmet", eller utsatt for "andre former for alvorlig omsorgssvikt", samt tilfeller der barn har vist "vedvarende alvorlige atferdsvansker". I barnevernloven er det i tillegg presisert at opplysningsplikten også gjelder i tilfeller det er grunn til å tro at det er fare for at et barn utnyttes til menneskehandel.

Når det gjelder *sannsynligheten* for at barnet befinner seg i en slik antatt alvorlig situasjon, følger det av dagens bestemmelser at meldeplikten av eget tiltak gjelder i tilfeller der det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet i hjemmet, utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt eller har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker.

Etter departementets oppfatning bør plikten til å melde fra til barneverntjenesten av eget tiltak fremdeles være forbeholdt de mer alvorlige tilfellene. En endring av vilkårene slik at opplysningsplikten også omfatter mindre alvorlige situasjoner, ville etter departementets oppfatning kunne ha til den utilsiktede virkningen at foreldre i mindre grad vil søke hjelp og bistand hos andre deler av hjelpeapparatet fordi de ikke ønsker at barneverntjenesten skal bli involvert. Departementet ser at det i visse tilfeller isolert sett kunne vært en fordel om barneverntjenesten fikk tilgang til ellers taushetsbelagte opplysninger på et tidligere tidspunkt og ut fra en lavere grad av bekymring enn det dagens bestemmelser om opplysningsplikt åpner for. Samtidig ville en slik utvidelse etter departementets oppfatning være å gå for langt på bekostning av befolkningens tillit både til barneverntjenesten og til andre deler av hjelpeapparatet. Det er viktig at både foreldre, og andre som har kontakt med barnet, inntil et visst punkt eller alvorlighetsgrad, kan være åpne om problemer som involverer deres barn overfor myndighetene uten at disse opplysningene gis til barneverntjenesten uten at foreldrene ønsker dette selv.

I følge dagens bestemmelser om opplysningsplikt inntreffer opplysningsplikten når det er *grunn til å tro* at et barn befinner seg i en situasjon som er så alvorlig at den utløser opplysningsplikten. Kravet innebærer at det ikke kreves sikker viten om at situasjoner er så alvorlig som beskrevet, men vedkommende må ha noe mer enn en vag mistanke. Departementet foreslår å videreføre dette vilkåret.

6.2.1.4 Nærmere om vilkårene for meldeplikt

Forholdet til tiltaksbestemmelsene i barnevernloven

Dagens lovbestemmelser om opplysningsplikt viser til barnevernloven §§ 4-10, 4-11, 4-12, 4-24 (Samt at barnevernloven § 6-4 også viser til § 4-29 i barnevernloven). Bestemmelsene beskriver ulike former for tvangstiltak som kan iverksettes i situasjoner der barn blir mishandlet i hjemmet, ved alvorlig omsorgssvikt, samt der et barn har vist alvorlige atferdsvansker.

Selv om bestemmelsene om opplysningsplikt viser til konkrete bestemmelser i barnevernloven som åpner for å iverksette tiltak der barn er eller kan bli utsatt for alvorlig omsorgssvikt, har ikke den som vurderer om vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt, selv et ansvar for å vurdere om vilkårene i tiltaksbestemmelsene er oppfylt. Etter departementets vurdering er hovedformålet med lovhenvvisningene primært å gi illustrasjoner og eksempler på hva som omfattes av mishandling, og andre former for alvorlig omsorgssvikt. Vedkommende skal selv heller ikke vurdere om alle vilkår for plassering av et barn med vedvarende alvorlige atferdsvansker er oppfylt. Opplysningsplikten er likevel ment å være begrenset til de formene for atferdsvansker som kan gi grunnlag for plassering i en atferdsinstitusjon.

Bakgrunnen for at vedkommende ikke selv skal vurdere om vilkårene for å iverksette barneverntiltak er oppfylt, er at dette i utgangspunktet forutsetter en grundigere vurdering og

behandling fra barnevernets side. Vedtak som innebærer bruk av tvang, forutsetter at barneverntjenesten etter å ha undersøkt barnets omsorgssituasjon fremmer en sak for fylkesnemnda, og at nemnda deretter fattet vedtak etter en grundig kontradiktorisk prosess. En vurdering av om vilkårene for å iverksette tiltak er oppfylt forutsetter dermed både faglig kunnskap og bredere innsikt i barnets situasjon enn det vedkommende melder kan forventes å ha.

Departementet er i tvil om det er noen reell nytteverdi av at de ulike opplysningspliktbestemmelsene viser direkte til konkrete tvangshjemler i barnevernloven. For det første fører lovhenvisningene utvilsomt til at lovbestemmelsene om opplysningsplikt blir teknisk kompliserte og vanskelige tilgjengelige. For det andre er det tvilsomt om lovhenvisningene kan sies å hjelpe den enkelte i vurderingen av om vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt eller ikke. Etter departementets vurdering kan lovhenvisningene like gjerne sies å tilsløre hva som er utgangspunktet for vurderingen av om vilkårene for plikten er oppfylt. Det er den enkeltes egen vurdering av barnets omsorgssituasjon eller atferd som er det sentrale.

På denne bakgrunn foreslår departementet å ta ut henvisningene til tvangshjemplene i barnevernloven i bestemmelsene om opplysningsplikt. Etter departementets oppfatning bør bestemmelsene i større grad gjenspeile at det er den enkeltes vurdering av barnets situasjon som er det sentrale, ikke den enkeltes vurdering av mulige tiltak i barnevernloven.

Utforming av vilkårene

Som nevnt ovenfor mener departementet at meldeplikten i større grad bør knyttes til den enkelte fagpersonens vurdering av barnets situasjon, og i mindre grad til tiltakene i barnevernloven. Departementet mener samtidig at opplysningsplikten i utgangspunktet bør omfatte de samme tilfellene som i dag. Med andre ord tilfeller der et barn kan være utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, samt tilfeller der barnets egen atferd gir grunn til alvorlig bekymring. Departementet foreslår samtidig at lovbestemmelsene om opplysningsplikt utformes slik at de gir en bedre anvisning av hva slags tilfeller opplysningsplikten omfatter enn det som følger av dagens bestemmelser. Dette må også ses i sammenheng med forslaget om å ta ut henvisningene til tiltaksbestemmelser i barnevernloven. Departementet foreslår at den nærmere beskrivelsen av vilkårene for opplysningsplikt ved alvorlig omsorgssvikt og ved atferdsvansker reguleres i barnevernloven § 6-4 første ledd henholdsvis bokstav a), b) og c). I øvrig særlovgivning vil det samme gå frem av bestemmelsens annet ledd, jf. for eksempel forslag til helsepersonelloven § 33 annet ledd.

Alvorlig omsorgssvikt - bokstav a

Departementet vil innledningsvis understreke at det ikke er mulig å gi en uttømmende beskrivelse av hva som omfattes av begrepet "alvorlig omsorgssvikt", og som dermed utløser plikten til å melde fra til barneverntjenesten. Dette vil alltid avhenge av konkrete vurderinger av forholdene rundt det enkelte barnet, og med utgangspunkt i vedkommende sin egen faglige vurdering og det som er tilgjengelig av opplysninger og dokumentasjon. I en del tilfeller vil det være klart at barnet befinner seg i en situasjon som utløser plikt til å melde fra til barneverntjenesten. I andre tilfeller vil dette være vanskeligere å vurdere.

Departementet mener imidlertid at det bør fremgå av bestemmelsen at opplysningsplikten inntreffer når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorg eller annen alvorlig omsorgssvikt. Disse formene for omsorgssvikt er så alvorlige at det kan være naturlig å nevne dem eksplisitt i loven. Departementet vil samtidig fremheve at det ikke eksisterer noen universell definisjon av omsorgssvikt og mishandling.²² Det er derfor ikke mulig eller hensiktsmessig fullt ut å definere nærmere i lovteksten hva som kan sies å utgjøre alvorlig omsorgssvikt.

Det er ikke lett å trekke absolutte grenser mellom akseptabel og uakseptabel omsorg. Alvorlighetsgraden og antallet forsømmelser barnet utsettes for, må vurderes. Det er også av betydning om forsømmelsene er sporadiske eller vedvarende.

Departementet legger til grunn at begrepet "mishandling" innebærer alvorlig fysisk eller psykisk krenkelse som ofte har vart over tid.

Omsorgssvikt innebærer en betydelig sviktende ivaretagelse av barnets grunnleggende behov for stimulering, oppfølging og beskyttelse.²³ Departementet mener det ikke er mulig eller hensiktsmessig fullt ut å definere i lovteksten hva som kan sies å utgjøre "annen alvorlig omsorgssvikt". Departementet legger til grunn at alvorlig omsorgssvikt blant annet omfatter seksuelle overgrep, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og menneskehandel. Dette er ikke ment som en uttømmende beskrivelse av hva som er omfattet av alvorlig omsorgssvikt, og som dermed utløser meldeplikten.

Departementet foreslår etter dette at det presiseres at meldeplikten omfatter tilfeller der det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorg, eller annen alvorlig omsorgssvikt. Se forslag til ny bokstav a i barnevernloven § 6-4 første ledd.

Manglende oppfølging av barns behov for medisinsk undersøkelse, behandling og opplæring – bokstav b

Dagens opplysningspliktbestemmelser viser til barnevernloven §§ 4-10 og 4-11. Disse bestemmelsene åpner for å gripe inn i foreldrenes bestemmelsesrett i tilfeller der foreldrene ikke makter eller evner å ivareta barnets behov for nødvendig medisinsk undersøkelse og behandling, samt visse former for opplæring. Bestemmelsene innebærer at fylkesnemnda kan fatte vedtak om at barnet skal motta undersøkelse, behandling eller opplæring, samtidig som foreldrene beholder omsorgen og foreldreansvaret for barnet.

Som hovedregel er det foreldrene eller andre med foreldreansvaret som har rett til å samtykke til helsehjelp for barn under 16 år, jf. lovens § 4-4 første ledd.

Barnevernloven § 4-10 gir hjemmel til å fatte vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling i tilfeller der foreldrene ikke sørger for at et barn som lider av en "livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade" kommer til nødvendig undersøkelse eller behandling. I slike tilfeller kan fylkesnemnda vedta at barnet med bistand fra barneverntjenesten skal undersøkes av lege, eller bringes til sykehus for å bli undersøkt.

²² Slack mfl., 2003, Se Kvello Øyvind, Barn i Risiko 2. utgave 2015, s. 213

²³ Se Kvello Øyvind, Barn i Risiko 2. utgave 2015, s 213

Fylkesnemnda kan også vedta at en slik sykdom skal behandles på sykehus eller i hjemmet i samsvar med anvisning fra lege.

Videre følger det av barnevernloven § 4-11 at fylkesnemnda kan fatte vedtak dersom foreldrene ikke sørger for at et barn med nedsatt funksjonsevne eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring. Det fremgår av forarbeidene at bestemmelsen også omfatter barn med spesielle psykiske utfordringer.

Departementet legger til grunn at alvorlig omsorgssvikt også omfatter tilfeller der et barn lider av en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og foreldrene ikke sørger for at barnet kommer til nødvendig undersøkelse eller behandling. Det samme gjelder der foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonsnedsatt eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring. Departementet vil samtidig understreke at det er kommunene og staten som har det overordnede ansvaret for at barn med funksjonsnedsettelse og spesielt hjelpetrengende barn får dekket sine særlige behov.

Disse viktige tilfellene der det er behov for medisinsk undersøkelse, behandling eller opplæring, skiller seg likevel såpass fra andre former for alvorlig omsorgssvikt, at departementet mener det er grunn til å tydeliggjøre i lovbestemmelsene at meldeplikten også omfatter dette.

Departementet foreslår etter dette at det presiseres i bestemmelsen at meldeplikten omfatter tilfeller der det er grunn til å tro at et barn har livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og at barnet ikke kommer til undersøkelse eller behandling. Departementet foreslår videre at det presiseres at meldeplikten omfatter tilfeller der det er grunn til å tro at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring. Se forslag til ny bokstav b i barnevernloven § 6-4 første ledd.

Alvorlige atferdsvansker – bokstav c

Dagens bestemmelser knytter opplysningsplikten ved bekymring for barn med "vedvarende alvorlige atferdsvansker" til barnevernloven § 4-24. Bestemmelsen gjelder plassering og opphold i barneverninstitusjon på grunn av alvorlige atferdsvansker, uten barnets samtykke. Det fremgår av bestemmelsens første ledd at den gjelder når et barn har vist alvorlige atferdsvansker ved "alvorlig eller gjentatt kriminalitet", "vedvarende misbruk av rusmidler" eller "på annen måte".

Departementet mener at plikten til å melde fra til barneverntjenesten på bakgrunn av barnets eller ungdommens egen atferd, fremdeles bør være knyttet til de formene for atferdsvansker som kan gi grunnlag for plassering i atferdsinstitusjon etter barnevernloven § 4-24.

Bestemmelsens anvendelsesområde innebærer at begrepet "atferdsvansker" i denne sammenhengen skal forstås snevrere enn slik begrepet atferdsvansker benyttes i en del andre sammenhenger.

Departementet mener at kravet om at atferdsvanskene må ha vært "vedvarende" ikke er heldig utformet, og derfor bør tas ut av bestemmelsene om opplysningsplikt. Bakgrunnen for forslaget er at vedkommende som observerer barnet eller ungdommen ofte verken vil ha mulighet til eller forutsetninger for å kunne observere atferden over tid. Atferden kan likevel være så alvorlig og objektivt bekymringsfull at behovet for å involvere barnverntjenesten er

like stort som i tilfeller der atferden er blitt observert over tid. Departementet vil i den sammenhengen også vise til at terskelen for å utløse meldeplikt på grunn av barnets eller ungdommens egen atferd uansett vil omfatte kun de antatt alvorlige tilfellene. Plikten er i departementets forslag begrenset til tilfeller der barnet har vist alvorlig atferd i form av kriminalitet som enten er alvorlig eller gjentatt, eller (alvorlig) misbruk av rusmidler eller utpreget (og alvorlig) normløs atferd. Dersom disse vilkårene er oppfylt mener departementet at melding skal måtte sendes, slik at barneverntjenesten kan vurdere behovet for å iverksette tiltak. Departementet vil også understreke at tidsdimensjonen likevel kan ha betydning i vurderingen av barnets atferd er så vidt alvorlig at vilkårene for å melde fra til barneverntjenesten er oppfylt.

Selv om det ikke er fastsatt noen nedre aldersgrense for å anvende bestemmelsen, er den i praksis forbeholdt ungdom med visse former for alvorlige atferdsvansker. Dette innebærer at også plikten til å melde fra til barneverntjenesten grunnet barnets egen atferd på tilsvarende måte er begrenset til ungdom med visse former for alvorlige atferdsvansker. For eksempel vil atferd hos barn i barnehagen eller barneskolen ikke omfattes av denne delen av bestemmelsen, uavhengig av om barnet utviser en atferd som fremstår som svært alvorlig og som gir grunn til stor bekymring for barnets situasjon. Slik atferd må i stedet vurderes med utgangspunkt i om atferden kan gi grunn til å tro at barnet er utsatt for fysisk eller psykisk mishandling, seksuelle overgrep, eller andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Videre vil plikten til å melde fra til barneverntjenesten heller ikke omfatte mer innadvendte utfordringer som selvskading eller spiseforstyrrelser. Også slik atferd må eventuelt vurderes med utgangspunkt i om atferden gir grunn til å tro at barnet er utsatt for fysisk eller psykisk mishandling, seksuelle overgrep, eller andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Det fremgår av forarbeidene til barnevernloven § 4-24 at kriteriet "alvorlig kriminalitet" i første rekke omfatter volds- og sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter, mens "gjentatt kriminalitet" blant annet omfatter serier av tyverier og hæverk²⁴.

Kriteriet "vedvarende bruk av rusmidler" omfatter ikke enhver form for rusmiddelbruk. Det er forutsatt at misbruket har vært relativt omfattende både i omfang og i tid. Dette må likevel til en viss grad vurderes i lys av barnets alder. Bestemmelsen omfatter både misbruk av legale og illegale rusmidler, som alkohol, legemidler og narkotika.

Som nevnt nedenfor foreslår departementet å ta ut av bestemmelsen om opplysningsplikt det generelle kravet om at den alvorlige atferden må ha vært vedvarende. Dette innebærer at det heller ikke i forbindelse med bruk av rusmidler stilles krav om at misbruket av rusmidler må ha vært vedvarende. Departementet vil derfor understreke at plikten til å melde fra likevel er begrenset til alvorlige atferdsvansker. Hvorvidt rusmisbruket utløser meldeplikten vil særlig avhenge av barnets alder og hvilken form for rusmiddelmisbruk som er blitt observert.

Kriteriet "på annen måte" i barnevernloven § 4-24 gir lite veiledning om hva bestemmelsen er ment å omfatte. I forarbeidene fremgår det at kriteriet er ment å omfatte "annen form for utpreget normløs atferd". I forarbeidene vises det til at kriteriet omfatter prostitusjon og manglende tilknytning til normalt livsmønster for barn i tilsvarende aldersgruppe. Som eksempel vises det til "gatebarn". Det er også presisert at det er en forutsetning at barnet har

²⁴ Bestemmelsen er omhandlet i Ot.prp. nr. 44 og i NOU 1985: 18.

vist alvorlige atferdsvansker, og at behandling i barneverninstitusjon er nødvendig og ønskelig.

Etter departementets oppfatning gir kriteriet "på annen måte" for lite veiledning om innholdet til at det er hensiktsmessig å benytte begrepet i bestemmelser om opplysningsplikt til barnevernet. Departementet mener samtidig at de andre kriteriene ikke fullt ut er dekkende hvor hvilke type alvorlige atferdsvansker som bør omfattes av opplysningsplikten. I forslaget er det derfor lagt inn at plikten til å gi opplysninger også omfatter tilfeller der et barn har vist alvorlige atferdsvansker i form av "utpreget normløs atferd". Kriteriet vil blant annet omfatte prostitusjon, men kan også omfatte sammensatte livsutfordringer som for eksempel kan gi seg utslag i en kombinasjon av kriminalitet, rus, ugyldig skolefravær, og ungdom i drift. Departementet understreker at grunnvilkåret om at barnet må ha vist alvorlige atferdsvansker, også gjelder ved anvendelse av dette kriteriet.

Departementet foreslår etter dette at det presiseres i bestemmelsen at meldeplikten omfatter tilfeller der et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller annen form for utpreget normløs atferd, jf. forslag til ny bokstav c i barnevernloven § 6-4 første ledd.

Fordi disse formene for alvorlige atferdsvansker som utløser meldeplikt, i praksis er begrenset til å gjelde ungdom, omfatter ikke barnehageloven § 22 annet ledd slike alvorlige atferdsvansker.

Andre endringer i vilkårene for meldeplikten

Departementet foreslår også enkelte andre presiseringer og endringer i lovbestemmelsene om opplysningsplikt:

For det første ønsker departementet å endre begrepsbruken fra at vedkommende skal "gi" opplysninger til barneverntjenesten av "eget tiltak" til at vedkommende har plikt til å "melde fra" til barneverntjenesten. Bakgrunnen for forslaget er at begrepene "meldeplikt" og "melde fra" beskriver innholdet på en dekkende måte, samt at begrepene allerede er kjent og i bruk blant de tjenestene som er mest berørt av opplysningsplikten til barnevernet, se punkt 4.3.2.1.

Det er i enkelte sammenhenger stilt spørsmål ved om opplysningsplikten i tilstrekkelig grad omfatter tilfeller der barnet ikke er utsatt for alvorlig omsorgssvikt på vurderingstidspunktet, men der barnet kan havne i en slik situasjon. Et eksempel er ved mistanke om et barn kan bli utsatt for tvangsgifte eller kjønnslemlestelse.

Departementet legger til grunn at også dagens opplysningsplikt omfatter slike begrunnede mistanker, men mener likevel at lovbestemmelsene bør utformes slik at det ikke oppstår unødvendig tvil. Departementet mener derfor at det er grunn til å presisere og tydeliggjøre at meldeplikten også omfatter tilfeller der barnet for øyeblikket ikke er utsatt for omsorgssvikt, men der det er grunn til å tro at barnet kan bli utsatt for alvorlig omsorgssvikt i nær fremtid. Departementet understreker at forslaget ikke er ment å endre eller utvide hvilke tilfeller som omfattes av opplysningsplikten.

Departementet vil også vise til at dagens meldeplikt omfatter situasjoner som nevnt i barnevernloven § 4-12 bokstav d, som åpner for omsorgsovertakelse ut fra vurderinger om barnets fremtidige omsorgssituasjon. Bestemmelsen gjelder i tilfeller der det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av

stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Den er særlig ment for de tilfellene der foreldrene mangler personlige forutsetninger for å kunne ha omsorgen for barnet. For at barnevernet skal kunne få tilstrekkelig kunnskap og opplysninger til å kunne ivareta barn i slike situasjoner, må meldeplikten fortsatt omfatte slike tilfeller.

For det tredje ønsker departementet å erstatte henvisningen i dagens bestemmelser om at opplysningsplikten gjelder når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet "i hjemmet", med en presisering av at opplysningsplikten er knyttet til alvorlige bekymringer for den omsorgen barnets foreldre eller andre primære omsorgspersoner gir barnet. Dette omfatter også tilfeller der disse ikke beskytter barnet mot ulike former for mishandling eller overgrep fra andre.

6.2.1.5 Hvordan meldeplikten oppfylles

Som nevnt i punkt 4.3.2.5 kan meldeplikten bare oppfylles ved å melde fra til den kommunale barneverntjenesten. Det er videre forutsatt at vedkommende skal varsle barneverntjenesten umiddelbart, samt at vedkommende gir seg til kjenne.

Departementet legger til grunn at meldeplikten fremdeles bare skal kunne oppfylles ved melding til barneverntjenesten. Departementet mener videre at meldingen fremdeles skal sendes til barneverntjenesten straks etter at den bekymringen som er grunnlaget for å sende meldingen har oppstått. Etter departementets vurdering bør dette fremgå direkte av lovbestemmelsene. I utkastet har departementet valgt å benytte begrepet "uten ugrunnet opphold". Bakgrunnen for at departementet foreslår dette begrepet fremfor "umiddelbart" har særlig sammenheng med at det kan tenkes tilfeller der det er hensiktsmessig og samtidig fullt ut forsvarlig å ikke sende meldingen straks bekymringen oppstår. Det siktes særlig til tilfeller der det av hensyn til barnet er grunn til å planlegge meldingstidspunktet.

Departementet finner imidlertid grunn til å understreke at vilkåret "uten ugrunnet opphold" er ment å tolkes strengt, og at den praktiske hovedregelen fremdeles skal være at meldingen skal sendes til barneverntjenesten umiddelbart. Forslaget er også kun ment å omfatte mer kortvarige utsettelse.

Departementet legger også til grunn at oppfyllelse av opplysningsplikten fremdeles skal forutsette at den som sender meldingen gir seg til kjenne, slik at barneverntjenesten kan vurdere innholdet i bekymringsmeldingen og behovet for å innhente ytterligere opplysninger. Dette innebærer at opplysningsplikten ikke er oppfylt dersom meldingen er sendt anonymt. Meldingen må også inneholde opplysninger om barnets identitet og hva bekymringen går ut på.

6.2.1.6 Konsekvensen av å ta feil

Som nevnt i punkt 6.1 ovenfor er utgangspunktet for vurdering av om vilkårene for å melde fra til barneverntjenestens den enkeltes egen faglige vurdering ut fra de opplysningene vedkommende besitter. Dersom det senere viser seg at barnets situasjon er mindre alvorlig enn antatt, eller at mistanken som førte til at bekymringsmelding blir avkreftet, har den som meldte fra til barneverntjenesten ikke brutt sin lovbestemte taushetsplikt, men gjort det som var vedkommende melder lovpålagte plikt. Departementet vil derfor understreke at en fagperson som etter en faglig vurdering har vurdert vilkårene for meldeplikt som oppfylt, og sendt melding til barneverntjenesten, ikke har brutt taushetsplikten.

Departementet vil for øvrig vise til at Statens helsetilsyn har opplyst at de har en høy terskel for å gi administrativ reaksjon for brudd på taushetsplikten som følge av at helsepersonell har sendt melding til barnevernet med mistanke om at barn er utsatt for omsorgssvikt eller overgrep.²⁵ Helsetilsynet opplyser at de ikke har gitt noen slik reaksjon de siste ti årene.

6.2.2 Opplysningsplikt ved pålegg

Departementet mener at adgangen til å gi pålegg bør reguleres for seg i bestemmelsene om opplysningsplikt, se forslag til § 6-4 *annet, tredje og fjerde ledd* i barnevernloven og *tredje og fjerde ledd* i de øvrige bestemmelsene.

6.2.2.1 Hvem kan gi pålegg

Det fremgår av dagens bestemmelser at det er de organer som "er ansvarlig for gjennomføringen av loven" som kan gi pålegg om å gi opplysninger. I følge barnevernlovens forarbeider inkluderer dette både kommunale og statlige organer, inkludert fylkesnemnda.²⁶

Departementet har tidligere lagt til grunn at domstolene ikke er blant de organer som er ansvarlig for gjennomføringen av barnevernloven og som kan gi pålegg om å gi opplysninger.²⁷ Departementet har imidlertid senere kommet til at det er naturlig å anse domstolene blant de organer som er ansvarlig for gjennomføringen av barnevernloven.²⁸ Bakgrunnen for at departementet endret oppfatning er domstolens sentrale rolle ved behandlingen av tvangssaker i barnevernet. Barnevernssaker er blant de sakene der partene ikke har fri rådighet over saken, jf. tvisteloven § 11-4. Dette innebærer at domstolen har et selvstendig og særskilt ansvar for sakens opplysning. Også av hensyn til barnets beste er det viktig at alle relevante opplysninger i saken kommer frem. Hensynet til barnets beste tilsier derfor at domstolen i barnevernssaker får seg forelagt alle relevante opplysninger uten hinder av taushetsplikt.

Dette innebærer at også domstolen både kan pålegge andre myndigheter å gi opplysninger med hjemmel i barnevernloven § 6-4, og at domstolen kan motta taushetsbelagte opplysninger uavhengig av om disse tidligere er blitt fremlagt for fylkesnemnda eller ikke.

Departementet mener at det bør fremgå eksplisitt av lovbestemmelsene at adgangen til å gi pålegg også gjelder ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak, se forslaget til § 6-4 fjerde ledd i barnevernloven, og femte ledd i de øvrige bestemmelsene.

6.2.2.2 Hvem skal kunne pålegges å gi opplysninger

Departementet mener at opplysningsplikten ved pålegg fremdeles bør omfatte alle offentlige myndigheter, en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, samt organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune og kommune.

6.2.2.3 Hvilke tilfeller adgangen til å gi pålegg bør omfatte

I dag fremgår det av barnevernloven § 6-4 annet ledd at offentlige myndigheter plikter å gi "slike opplysninger" også etter pålegg fra de organer som er ansvarlig for gjennomføringen av barnevernloven.

²⁵ Rapport fra Statens helsetilsyn 2/2014 *Helsepersonells opplysningsplikt til barnevernet*.

²⁶ Ot.prp. nr. 44 (1991-92) s. 83.

²⁷ Se punkt 10.1 i rundskrivet *Taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* (Q-24/2005).

²⁸ Se tolkningsuttalelse fra BLD til Oslo kommune av 27. august 2015.

Departementet mener at bestemmelsene om opplysningsplikt i større grad bør ta høyde for at det er en grunnleggende forskjell mellom det å melde fra til barneverntjenesten fordi barnet vurderes å være i en alvorlig omsorgs –eller livssituasjon, og at barnevernet ønsker å innhente supplerende informasjon for å opplyse en pågående barnevernssak.

Departementet mener at det er mer hensiktsmessig å vise direkte til de bestemmelsene i barnevernloven der det er grunn til å åpne for at barnevernet skal kunne innhente ytterligere opplysninger ved pålegg.

Etter departementets oppfatning bør opplysningsplikten ved pålegg omfatte følgende bestemmelser i barnevernloven:

- Paragraf 4-4 tredje ledd om pålegg av hjelpetiltak
- Paragraf 4-6 annet ledd om midlertidige vedtak i akutsituasjoner.
- Paragraf 4-8 og 4-9 om ordinært og midlertidig vedtak om flytteforbud, samt omsorgsovertakelse av et nyfødt barn før barnet har flyttet hjem.
- Paragraf 4-10 som gjelder vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling.
- Paragraf 4-11 som gjelder vedtak om behandling av barn som har særlige behandlings- og opplæringsbehov.
- Paragraf 4-12 som gjelder omsorgsovertakelse.
- Paragraf 4-19 som gjelder samværsrett og sperret adresse.
- Paragraf 4-20 om fratakelse av foreldreansvar og adopsjon.
- Paragraf 4-21 om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse.
- Paragraf 4-24 om plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke.
- Paragraf 4-25 annet ledd om fremgangsmåten ved vedtak etter § 4-24.
- Paragraf 4-29 om midlertidig plassering i institusjon uten samtykke ved fare for utnyttelse til menneskehandel.

Barnevernloven §§ 4-10, 4-11, 4-12, 4-24 og 4-29 omfattes av oppstillingen i dagens bestemmelser om opplysningsplikt. De tre første bestemmelsene gir hjemmel til å iverksette ulike former for tvangstiltak for å ivareta barn som blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt. De to siste bestemmelsene åpner for tvangsplassering i barneverninstitusjon ved visse former for vedvarende alvorlige atferdsvansker, samt ved fare for at barnet kan bli utnyttet til menneskehandel. Departementet legger til grunn at adgangen til å gi pålegg om å gi opplysninger fremdeles skal omfatte tilfeller som er omfattet av disse bestemmelsene.

Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-9 jf. 4-8, 4-25 og 4-29 fjerde ledd gir barneverntjenestens leder (og påtalemyndigheten) hjemmel til å fatte midlertidige akuttvedtak i tilfeller der barnet er eller kan komme i en akutt faresituasjon. Slike midlertidige akuttvedtak er svært inngripende, og vilkårene for å treffe slike midlertidige akuttvedtak er derfor svært strenge, og strengere enn for å treffe tilsvarende ordinære vedtak:

Barnevernloven § 4-6 annet ledd gir hjemmel til midlertidig å plassere et barn utenfor hjemmet dersom det er fare for at barnet blir "vesentlig skadelidende" ved å forbli i hjemmet.

Barnevernloven §§ 4-8 og 4-9 gir hjemmel til å treffe midlertidige vedtak om flytteforbud, samt omsorgsovertakelse av et nyfødt barn før barnet har flyttet hjem. Vedtak kan bare treffes dersom det er overveiende sannsynlig at flyttingen vil føre til en situasjon eller risiko for

barnet som gir grunnlag for omsorgsovertakelse (bestemmelsen viser til barnevernloven § 4-12 første ledd). Et midlertidig vedtak etter § 4-9 kan bare treffes dersom de interessene bestemmelsen skal ivareta, kan bli "vesentlig skadelidende" om vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks. Eksempler på tilfeller som kan nødvendiggjøre å treffe et midlertidig akuttvedtak om omsorgsovertakelse av et nyfødt barn etter denne bestemmelsen er tilfeller der tungt belastede rusmisbrukere ikke er i stand til ivareta omsorgen for barnet, gjerne i kombinasjon med at barnet er født med abstinenssymptomer som innebærer at barnet kan ha behov for særlig oppfølging og pleie. Andre mulige eksempler som kan berettige omsorgsovertakelse av et nyfødt barn er foreldre med alvorlige psykiske lidelser eller psykisk utviklingshemmet i en slik grad at de ikke kan ha omsorgen for barnet.

Barnevernloven § 4-25 annet ledd åpner for midlertidig institusjonsplassering av et barn som har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Et slikt vedtak kan bare fattes dersom det er fare for at barnet blir "vesentlig skadelidende" dersom vedtaket ikke blir truffet og gjennomføres straks, jf. henvisningen til barnevernloven § 4-6 annet ledd. Barnevernloven § 4-29 fjerde ledd åpner for midlertidig akuttvedtak om plassering av barn utsatt for menneskehandel i institusjon. Vilåret for slikt vedtak er at det foreligger en "nærliggende og alvorlig fare" for at barnet utnyttes eller kan bli utnyttet til menneskehandel, og at plassering er "nødvendig" for å beskytte barnet.

Fordi vilkårene for å iverksette midlertidige vedtak er strengere enn for de tilsvarende ordinære vedtak, mener departementet at adgangen til å gi pålegg også må omfatte tilfeller der det er nødvendig å innhente opplysninger i forbindelse med slike vedtak. Dette er en presisering av gjeldende rett, og ikke ment å innebære en utvidelse av adgangen til å gi pålegg.

Departementet mener videre at adgang til å gi pålegg fremdeles bør gjelde i forbindelse med endringssaker etter barnevernloven §§ 4-19, 4-20 og 4-21. Dette innebærer at adgangen til å gi pålegg omfatter innhenting av nødvendig informasjon i forbindelse med saker om samværsrett og sperret adresse, fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, samt om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse.

En presisering av at opplysningsplikt etter pålegg omfatter disse bestemmelsene vil ivareta barneverntjenestens behov for kunnskap om, og mulighet til å gripe inn overfor, alvorlig omsorgssvikt. En slik presisering vil også gi barneverntjenesten, fylkesnemnda og domstolen tilgang til opplysninger om foreldrene som kan si noe om hvorvidt barnet kan bli utsatt for omsorgssvikt i forbindelse med samvær hos foreldrene eller dersom barnet blir tilbakeført til dem.

Pålegg om å gi opplysninger må fortsatt kunne gis i ulike stadier i en barnevernssak. For det første må opplysninger kunne innhentes i en tidlig fase der den kommunale barneverntjenesten har åpnet undersøkelsessak og vurderer om det er behov for å fatte et midlertidig akuttvedtak eller for å reise sak for fylkesnemnda med forslag om å iverksette tvangstiltak som nevnt i bestemmelsen. For det andre mener departementet at barneverntjenesten og andre barnevernmyndigheter må kunne innhente opplysninger i forbindelse med forberedelse og behandling av saken. For det tredje mener departementet som nevnt at opplysningsplikten ved pålegg må gjelde i endringssaker etter barnevernloven §§ 4-19, 4-20 og 4-21.

For å synliggjøre at det kan være aktuelt å innhente opplysninger i ulike stadier av saken foreslår departementet at det blir presisert i bestemmelsen at adgangen til å gi pålegg gjelder ved vurdering, forberedelse og behandling av saker etter de nevnte bestemmelsene. Dette er en presisering av gjeldende rett, og ikke en utvidelse av adgangen til å gi pålegg.

At bestemmelsen viser direkte til ulike tiltakshjemler i barnevernloven vil innebære at barneverntjenesten, før de innhenter opplysninger ved pålegg, må ta stilling til hvilken eller hvilke bestemmelser i barnevernloven som er bakgrunnen for pålegget. Dette innebærer likevel ikke at barneverntjenesten må konkludere med at vilkårene for å anvende den enkelte bestemmelse er oppfylt. Det er dette innhenting av opplysninger skal bidra til å avdekke.

Departementet legger til grunn at det opplyses i pålegget hvilken eller hvilke bestemmelser i barnevernloven som er bakgrunnen for pålegget. I den grad det er mulig bør det også konkretiseres hvilke opplysninger som skal gis.

Departementet legger til grunn at barnevernloven §§ 4-24, 4-25 og 4-29 om plassering i institusjon av barn med alvorlige atferdsvansker og ved fare for menneskehandel ikke er aktuelt for barn i barnehagealder. Barnehageloven § 22 tredje ledd omfatter derfor ikke disse bestemmelsene. Dersom barn i den aktuelle aldersgruppen er utsatt for menneskehandel er det andre bestemmelser i barnevernloven som skal ivareta barnets behov for beskyttelse og omsorg.²⁹

Særlig om pålegg av hjelpetiltak

Hjemmelen til å pålegge hjelpetiltak er nylig utvidet til å omfatte flere typer tiltak, jf. Prop. 72 L (2014-2015) *Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak)*. Lovendringen trådte i kraft 1. april 2016. Hovedintensjonen med den nylig vedtatte bestemmelsen om pålagte hjelpetiltak, er å forebygge behovet for mer inngripende tiltak. I forbindelse med Stortingets behandling av lovproposisjon om utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak³⁰ vedtok Stortinget følgende anmodningsvedtak nr. 666:

"Stortinget ber regjeringen vurdere om opplysningsplikten og taushetsplikten i tilstrekkelig grad åpner for nødvendig informasjonsinnhenting i saker etter § 4-4, eller om det bør gjøres endringer i lovverket, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte"

Departementet mener det ikke er grunn til å innføre en generell bestemmelse som åpner for at barnevernet kan innhente taushetsbelagte opplysninger i saker der det vurderes om det er behov for å iverksette ulike former for frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven. Personvern og tilliten mellom enkeltpersoner og det offentlige er tungtveiende hensyn som tilsier at innhenting av opplysninger uten samtykke bør være forbeholdt de mer alvorlige tilfeller. En generell adgang til å gi pålegg ved vurdering av behov for barneverntiltak, ville være å gå for langt på bekostning av befolkningens tillitt både til barnevernet og til andre deler av hjelpeapparatet.

Departementet har imidlertid vurdert om adgangen til å gi pålegg skal omfatte tilfeller der barnevernet vurderer om det er behov for å iverksette hjelpetiltak ved pålegg, jf.

²⁹ I forarbeidene til bestemmelsen la departementet til grunn at saker som gjelder plassering av små barn vil bli behandlet etter barnevernloven § 4-12, se Prop. 43 L (2011-2012) *Endringer i barnevernloven*, punkt 6.6.3.

³⁰ Prop. 72 L (2014-2015) *Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak)*. Innst. 332 L (2014-2015).

barnevernloven § 4-4 tredje ledd. En slik endring vil innebære en utvidelse av dagens bestemmelse om innhenting av opplysninger ved pålegg.

Hjelpetiltak skal som hovedregel være frivillige og skje i forståelse og samarbeid med familien. Likevel kan fylkesnemnda fatte vedtak om pålagte hjelpetiltak når dette er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller når det er nødvendig av andre grunner, jf. barnevernloven § 4-4 tredje ledd. Bestemmelsen omfatter opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompenserende tiltak. Videre fremgår det av bestemmelsen at fylkesnemnda kan gi pålegg om tilsyn, meldeplikt og urinprøver. Fylkesnemnda kan også gi pålegg om omsorgsendrende tiltak. Dette omfatter også pålegg om opphold i senter for foreldre og barn. De omsorgsendrende tiltakene skal være faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

Fordi hjelpetiltak ved pålegg innebærer bruk av tvang er vilkårene strengere enn ved frivillige hjelpetiltak. Hjelpetiltak kan ikke pålegges dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet med frivillige hjelpetiltak. Dette følger både av nødvendighetskravet og av det minste inngreps prinsipp. Det minste inngreps prinsipp innebærer at barnevernet ikke kan sette inn mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig. Prinsippet skal alltid inngå i den konkrete og helhetlige vurderingen av barnets beste, og gjelder alle tiltak etter barnevernloven. Selv om barnet har særlig behov for hjelp, er vilkårene for å pålegge et hjelpetiltak likevel ikke nødvendigvis oppfylt. Nødvendighetskravet i § 4-4 tredje ledd innebærer at man ikke kan avhjelpe barnets situasjon ved mindre inngripende tiltak.

Hvorvidt det er adgang til å pålegge hjelpetiltak vil bero på en konkret vurdering av barnets situasjon og behov for hjelpetiltak, herunder om tiltaket er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg.

Hjelpetiltak ved bruk av tvang er å anse som særlig inngripende, men kan være nødvendig å iverksette for å sikre barns grunnleggende behov for omsorg. Situasjonene som tilsier at hjelpetiltak må pålegges vil variere, fra de mindre alvorlige situasjonene der pålagt opphold i barnehage vil være tilstrekkelig, til mer alvorlige tilfeller der det er behov for mer inngripende tiltak som for eksempel tilsyn eller opphold i senter for foreldre og barn. Det er fylkesnemnda som er beslutningsmyndighet, siden pålagte hjelpetiltak forutsetter en særlig betryggende saksbehandling

Det fremgår av forarbeidene at *"det ligger i nødvendighetskravet at barnet ikke vil bli sikret en tilfredsstillende omsorg dersom pålegget ikke blir gitt."* Når det gjelder kontrolltiltak er følgende uttalt i forarbeidene; *"Departementet vil fremheve at tiltak som urinprøver og meldeplikt er å anse som særlig inngripende og derfor kun bør benyttes i unntakstilfeller og bare i situasjoner der det ikke er tvil om at barnets omsorgssituasjon kan ivaretas på en forsvarlig måte"*. Alvorlighetsgraden illustreres av at det i forarbeidene er fremhevet at et av formålene med å pålegge kontrolltiltak er å hindre at en situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 skal oppstå. Det kan derfor være grunn til å gi barnevernet en adgang til å pålegge andre myndigheter og yrkesutøvere å gi opplysninger i slike alvorlige tilfeller.

Departementet ser samtidig at hensynet til den enkeltes personlige integritet og personvern, samt hensynet til tillitsforholdet mellom den enkelte og det øvrige tjenesteapparatet, er tungtveiende hensyn som trekker i motsatt retning. For at det øvrige tjenesteapparatet skal

kunne utføre sine oppgaver på en god måte, er det også viktig at det eksisterer et tillitsforhold mellom den enkelte og den aktuelle tjenesten. Tillit er en sentral forutsetning for åpenhet, dialog og samarbeid. Et slikt tillitsforhold avhenger samtidig av at den enkelte, som et utgangspunkt, kan stole på at det en hjelpetjeneste har mottatt av opplysninger i én sammenheng, ikke blir formidlet til andre uten samtykke fra dem opplysningene gjelder.

Hvorvidt barnevernmyndighetene skal kunne pålegge andre å gi opplysninger i de tilfeller der det er snakk om å pålegge hjelpetiltak, må bero en på avveining mellom på den ene side barnevernets behov for opplysninger, og på den annen side de hensyn som tilsier at taushetsbelagte og personlige opplysninger ikke bør formidles uten samtykke. Departementet mener at hensynet til barnets og foreldrenes rettssikkerhet tilsier at saken bør opplyses så godt som mulig dersom det er aktuelt å fatte tvangsvedtak. På den annen side mener departementet at noen av situasjonene og tiltakene som dekkes av bestemmelsen ikke er av en så alvorlig karakter at det kan forsvares å innhente opplysninger uten vedkommendes samtykke. Departementet mener derfor at et eventuelt pålegg om opplysningsplikt bør begrenses til mer alvorlige tilfeller.

I noen tilfeller vil barneverntjenesten kunne vurdere barnets situasjon som alvorlig, men uten at det er klargjort om det er grunnlag for å fremme sak om omsorgsovertakelse eller om et pålagt hjelpetiltak vil være tilstrekkelig. Departementet mener det vil være uheldig dersom barneverntjenesten for å kunne innhente nødvendige og tilstrekkelige opplysninger i slike tilfeller er nødt til å utrede saken som en sak om omsorgsovertakelse.

Etter departementets syn kan dette tilsi at barneverntjenesten bør kunne pålegge andre å gi opplysninger i saker der det vurderes å pålegge et hjelpetiltak for å unngå at barnet kommer i en situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12. At saken er godt opplyst vil bidra til at riktig tiltak iverksettes i den konkrete saken.

I utkastet er det derfor foreslått at pålegg om innhenting av opplysninger også kan gis i saker etter § 4-4 tredje ledd. Forslaget vil innebære en utvidelse av adgangen til å gi pålegg til også å gjelde i enkelte saker om pålegg av hjelpetiltak. Samtidig foreslår departementet at dette skal gjelde etter strenge vilkår. Plikten vil bare omfatte tilfeller der det er nødvendig å gi pålegg om opplysninger for å unngå at barnet havner i en situasjon som beskrevet i § 4-12. Det må være en reell risiko for at barnet kan havne i en slik alvorlig situasjon dersom barnevernet skal kunne innhente opplysninger ved pålegg.

Departementet ser at det foreligger motstridende hensyn og vi er derfor i tvil om denne delen av forslaget. Vi ber derfor om høringsinstansenes syn på forslaget.

6.2.2.4 Adgangen til å gi pålegg er begrenset til innhenting av nødvendig informasjon

Departementet mener at det bør presiseres i lovbestemmelsene at adgangen til å gi pålegg er begrenset til nødvendig informasjonsinnhenting.

Etter gjeldende rett er det det organet i barnevernet som gir pålegget som skal vurdere og definere om vilkårene for å gi pålegg er oppfylt, og hvilke opplysninger som skal gis, se punkt 4.3.2.7 under gjeldende rett. Det er dette organet som i de fleste tilfeller vil ha best forutsetninger for å vurdere om barnets situasjon er så alvorlig at det er nødvendig å innhente supplerende informasjon for å opplyse saken. Dette organet vil som regel også ha best forutsetninger for å vurdere og bestemme hvilke opplysninger pålegget skal omfatte. Departementet mener at det fremdeles må være slik.

Departementet vil samtidig understreke at det organet som gir pålegget har et ansvar for at taushetsbelagte opplysninger ikke blir formidlet utover det som er nødvendig. Den som gir pålegget må derfor til en viss grad konkretisere hva slags opplysninger som skal gis. Eksempelvis kan ikke den som gir pålegget kreve utlevert en fullstendig pasientjournal fra en lege, da det på forhånd ikke kan vurderes om alle opplysningene i journalen er av betydning for saken. Den som gir pålegget kan imidlertid likevel for eksempel kreve alle opplysninger om en persons medikamentbruk uavhengig av om legen selv finner disse opplysningene relevante for spørsmålet om for eksempel omsorgssvikt.

For å forhindre at taushetsbelagte opplysninger blir formidlet i et større omfang enn nødvendig, mener departementet at det bør presiseres i barnevernloven § 6-4 annet ledd at adgangen til å gi pålegg er begrenset til tilfeller der dette er nødvendig i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av de sakstypene som er omfattet av bestemmelsen. Etter departementets oppfatning er dette en presisering av gjeldende rett. Departementet viser også til forutsetningen om at det organet som gir pålegget opplyser om hvilken eller hvilke bestemmelser i barnevernloven som er bakgrunnen for pålegget, og at i den grad det er mulig også bør konkretiseres hvilke opplysninger som skal gis.

6.2.2.5 Informasjon til sakens parter

Hensynet til forsvarlig saksbehandling tilsier at barneverntjenesten holder partene orientert om forløpet i saken.

Med "part" menes den "person en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder", jf. forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e.

I barnevernssaker er det vanligvis foreldre med del i foreldreansvaret som er part i saken, men også barnet selv kan være part. Dette gjelder i utgangspunktet når barnet er over 15 år, jf. barnevernloven § 6-3. Det fremgår av bestemmelsen at barn også alltid er part i saker som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker og i saker som gjelder menneskehandel. Foreldre uten del i foreldreansvaret er som hovedregel ikke part i saken, men det kan gjøres unntak etter en konkret vurdering. For eksempel er foreldre uten del i foreldreansvaret part i saker som gjelder samvær.

Det følger av barnevernloven § 6-4 første ledd at opplysninger så langt som mulig skal innhentes i samarbeid med den saken gjelder, eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting.

Departementet mener at denne delen av bestemmelsen bør videreføres, men flyttes til § 6-4 *femte ledd*, som omhandler informasjon til sakens parter ved pålegg. Departementet mener videre at det bør presiseres at partene som hovedregel skal bli informert i forbindelse med at barneverntjenesten eller en annen barnevernmyndighet gir et pålegg. Informasjonen bør både omfatte at pålegget gis, og hva pålegget omfatter.

I enkelte barnevernsaker vil det imidlertid ikke være mulig å informere partene i saken i forbindelse med pålegget. Dette vil særlig være tilfellet i saker som på det tidspunktet pålegget gis fremstår som alvorlige og der det å informere partene kan hindre barnevernet i å ivareta barnets behov for beskyttelse og omsorg.

Det vises særlig til tilfeller der det er mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig overgrep. I slike tilfeller kan det være nødvendig både å innhente

opplysninger og å sikre at barnet er beskyttet og tilstrekkelig ivaretatt før foreldrene blir informert.

Fordi departementet foreslår en lovfestet plikt til å informere foreldrene om at pålegg gis, er det derfor nødvendig å også regulere en adgang til å unnlate dette i tilfeller der dette er nødvendig. Departementet foreslår derfor at det lovfestes at partene skal informeres om at pålegg gis, med mindre dette kan hindre eller vanskeliggjøre at barneverntjenesten kan gi barnet tilstrekkelig hjelp.

6.2.2.6 Saksbehandling

Departementet mener at det fremdeles bør være slik at den som mottar pålegg om å gi opplysninger skal ha rett til å klage. Det organet som gir pålegget skal i forbindelse med pålegget gjøre oppmerksom på klageadgangen, jf. forvaltningsloven § 14. Dersom barneverntjenesten finner det påtrengende nødvendig for å gjennomføre sine oppgaver etter barnevernloven, kan opplysningene likevel kreves gitt før klagesaken er avgjort. Det er det organet i barnevernet som har gitt pålegget som avgjør om vilkårene for å kreve opplysningene utlevert er oppfylt.

Departementet mener at det ikke er nødvendig å lovregulere dette i bestemmelsene om opplysningsplikt.

6.2.3 Opplysningsplikten omfatter også yrkesutøvere og private

Opplysningsplikten gjelder også for en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt. Barnevernloven § 6-4 tredje ledd viser til yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker (jf. lov om ekteskap) og friskoleloven.

Plikten til å gi opplysninger gjelder uavhengig av om yrkesutøveren arbeider i det offentlige eller i det private. For privatpraktiserende yrkesutøvere er det imidlertid en forutsetning at vedkommende utfører oppgaver som profesjonsutøver. For eksempel gjelder opplysningsplikten for leger som driver pasientbehandling, men ikke for leger som arbeider med administrative oppgaver i et privat legemiddelfirma. Det fremgår av barnevernloven § 6-4 annet ledd at bestemmelsen også gjelder for organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune.

Departementet mener at bestemmelsen om opplysningsplikt fremdeles bør omfatte yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, samt de som utfører oppgaver på vegne av organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune. Departementet mener det er hensiktsmessig å regulere dette i et eget ledd i bestemmelsene om opplysningsplikt, se utkast til barnevernloven § 6-4 *sjette ledd*.

6.3 Særlig om endringer i andre lover enn barnevernloven

I tillegg til endringer i barnevernloven § 6-4 er det som nevnt også nødvendig å gjøre endringer også i særlover som inneholder bestemmelser om opplysningsplikt til barnevernet. Dette gjelder barnehageloven § 22, opplæringslova § 15-3, friskolelova § 7-4, helsepersonelloven § 33, sosialtjenesteloven § 45, familievernkontorloven § 10 og krisesenterlova § 6.

Oppmerksomhetsplikt

Det fremgår av første ledd i de ovennevnte lovbestemmelsene at den som utfører arbeid etter den aktuelle loven har en særskilt oppmerksomhetsplikt om forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side. I kap. 9 om forslag til lovendringer har departementet foreslått at denne plikten videreføres.

Departementet er imidlertid i tvil om oppmerksomhetsplikten har noen reell nytteverdi og ber derfor om høringsinstansenes syn på om plikten bør videreføres eller ikke. Det kan blant annet vises til at det kan være noe uklart hva det rettslige innholdet i plikten er. Det er også vanskelig å se hvilke konsekvenser et eventuelt brudd kan innebære. På den annen side kan plikten ha en pedagogisk funksjon som minner ansatte i de ulike tjenesten om å være på vakt om forhold som kan utløse behov for tiltak fra barneverntjenestens side.

Meldeplikt

Når det gjelder meldeplikten foreslår departementet at denne utformes på samme måte som foreslått i barnevernloven § 6-4 første ledd. Se forslag til annet ledd i særlovene, jf. kap. 9. Dette innebærer at de materielle vilkårene for meldeplikt er likt utformet i de ulike bestemmelsene.

En mulig annen måte å regulere meldeplikten på er ved en kortfattet henvisning til barnevernloven § 6-4. En slik bestemmelse kan for eksempel utformes slik:

"Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten i samsvar med barnevernloven § 6-4 første ledd."

Dette vil gjøre bestemmelsene i særlovene vesentlig enklere og kortere, og det vil bli enklere å endre lovene senere. De enkelte særlovene vil derimot ikke gi nærmere informasjon om hva meldeplikten omfatter.

Opplysningsplikt ved pålegg

I forslaget til lovendringer som er inntatt i kap. 9 i høringsnotatet, er vilkårene for opplysningsplikt ved pålegg i særlovene utformet på tilsvarende måte som etter forslaget til ny barnevernlov § 6-4 annet og tredje ledd. Dette innebærer at særlovene speiler barnevernloven når det gjelder hvordan vilkårene for opplysningsplikt er regulert.

En fordel med denne regulerings teknikken er at de ansatte og yrkesutøverne i den enkelte tjenesten lett kan få kunnskap om vilkårene for opplysningsplikt ved pålegg i den loven som direkte gjelder for dem. En ulempe ved denne regulerings teknikken er at det innebærer at de enkelte lovbestemmelsene blir lengre og at regelverket blir mer omfattende.

Når det gjelder opplysningsplikten ved pålegg, kan det stilles spørsmål ved om de som er omfattet av opplysningsplikten, trenger å være kjent med reglene i utøvelsen av sitt arbeid etter særlovene. I en situasjon der det blir aktuelt med slikt pålegg fra barnevernmyndigheten vil hjemlene for å kreve opplysninger fremkomme av pålegget.

Departementet vil i denne sammenheng understreke at den barnevernmyndigheten som gir pålegget, skal vurdere om vilkårene er oppfylt og hvilke opplysninger som eventuelt skal gis, se punkt 6.2.2.4.

Et alternativ til å gjengi vilkårene for meldeplikt i den enkelte særlov er derfor bare å regulere opplysningsplikten ved pålegg i barnevernloven. Dette innebærer at bestemmelsen om opplysningsplikt i særlovene kun regulerer meldeplikten, og det er den enkleste reguleringsformen, men det gir samtidig ingen informasjon om opplysningsplikt ved pålegg i de lovene som retter seg mot den enkelte ansatte eller yrkesutøver. Slik informasjon vil de ansatte først få dersom de blir pålagt å gi opplysninger. En mellomløsning mellom de to nevnte reguleringsmåtene er å regulere opplysningsplikt ved pålegg i særlovene ved å henvise til barnevernloven. En slik bestemmelse kan for eksempel utformes slik:

"Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven plikter også å gi opplysninger etter pålegg i samsvar med barnevernloven § 6-4."

Dette innebærer at særlovsbestemmelsene vil bli vesentlig enklere og kortere, samtidig som de ansatte i de aktuelle virksomhetene blir kjent med at det finnes regler om opplysningsplikt ved pålegg. Denne reguleringsteknikken vil også gjøre det enklere å endre lovverket i ettertid.

En ulempe er at den enkelte ansatte eller yrkesutøver må til barnevernloven dersom vedkommende selv ønsker å sette seg inn i vilkårene for opplysningsplikt ved pålegg. På den annen side skal det i pålegget opplyses om hvilken eller hvilke bestemmelser i barnevernloven som er bakgrunnen for pålegget, jf. punkt 6.2.2.3. Videre vil departementet vise til at det er barnevernet som har initiativet ved opplysningsplikt ved pålegg. Det kan derfor stilles spørsmål ved i hvilken grad den enkelte har behov for å være kjent med opplysningsplikten ved pålegg før vedkommende får et eventuelt pålegg fra barnevernet.

Departementet mener at reguleringsteknikken bør være lik i de ulike særlovene, men er i tvil om hvordan opplysningsplikten ved pålegg bør reguleres. Vi ber derfor om høringsinstansenes syn.

Etter departementet vurdering er det uansett ikke hensiktsmessig å gjenta i særlovene at sakens parter som hovedregel skal informeres om at pålegg gis og hva dette omfatter. Denne informasjonen retter seg mot saksbehandlere i barnevernet og departementet mener derfor at det ikke er nødvendig at dette fremkommer i særlovene.

Ansvar for å melde

Departementet mener at det er behov for å tydeliggjøre også i særlovene at opplysningsplikten påhviler den enkelte som utfører arbeid etter loven. Det foreslås derfor å endre ordlyden i lovene slik at det fremgår at plikten gjelder "enhver" som utfører tjeneste eller arbeid etter den respektive loven. Dette gjelder ikke helsepersonell og fagpersonell i henholdsvis Opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33 og familievernkontorloven § 10 retter seg derimot mot profesjonsutøvere, og departementet går derfor inn for at denne fortsatt skal rette seg mot henholdsvis den som yter helsehjelp og fagpersonell ved et familievernkontor. I opplæringslova og friskolelova fremgår det at opplysningsplikten gjelder for "tilsette" ved skolen. Departementet understreker i den sammenheng at opplysningsplikten også omfatter praktikanter, vikarer og midlertidige ansatte. Departementet

vil i samarbeid med Kunnskapsdepartementet i etterkant av høringen vurdere om ordlyden i disse to lovene skal formuleres på samme måte som i de øvrige særlovene.

Departementet viser også til den foreslåtte bestemmelsen i siste ledd i helsepersonelloven § 33 om at det i helseinstitusjoner skal utpekes en person som skal ha ansvaret for videreformidling av meldinger til barnevernet, se punkt 6.2.1.2.

7 Opplysningsplikt for kommunen til barneverntjenesten ved tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige

7.1 Innledning

Barnevernloven gjelder i utgangspunktet bare for barn som er født. Barnverntjenesten kan likevel tilby ulike former for frivillige hjelpetiltak til gravide rusmiddelavhengige, men har ikke anledning til å åpne en undersøkelsessak eller iverksette tiltak uten kvinnens samtykke. Mulighet for å tilby frivillige hjelpetiltak forutsetter at barneverntjenesten blir kjent med kvinnens situasjon. Den kommunale helse- og omsorgstjenesten, som ofte vil være den som har kunnskap om kvinnen, har verken plikt eller adgang til å gi informasjon til barneverntjenesten i slike tilfeller uten samtykke.

Barneverntjenesten kan imidlertid ha stor nytte av å få vite om barnets situasjon i forkant av fødsel. Dette kan bedre barneverntjenestens forutsetninger for å komme i posisjon overfor den gravide kvinnen for eksempel ved å tilby ulike former for råd, veiledning og hjelpetiltak. Tidlig informasjon kan også bedre barneverntjenesten mulighet til å vurdere behovet for, og eventuelt forberede tiltak etter fødsel på en god måte. Departementet ser derfor behov for at barneverntjenesten kan motta slik informasjon i nærmere bestemte tilfeller.

7.2 Gjeldende rett

7.2.1 Barnevernlovens anvendelsesområde

Barneverntiltak kan som hovedregel bare treffes overfor barn under 18 år, jf. barnevernloven § 1-3 første ledd. Loven er likevel ikke til hinder for at barneverntjenesten iverksetter ulike former for hjelpetiltak overfor ufødte barn etter samtykke fra den gravide kvinnen. Samtidig går det frem av forarbeidene til barnevernloven at en sak vanskelig kan defineres som en barnevernssak før barnet er født.³¹ Barnevernloven åpner dermed ikke for at barneverntjenesten åpner undersøkelsessak eller iverksetter barneverntiltak uten den gravide kvinnens samtykke.

7.2.2 Tiltak etter barnevernloven

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, jf. barnevernloven § 1-1. Som nevnt ovenfor forutsetter åpning av undersøkelsessak og iverksettelse av tiltak overfor ufødte barn samtykke fra den gravide kvinnen. For nyfødte barn åpner barnevernloven for ulike former for tiltak både med og uten samtykke.

Det følger av barnevernloven § 4-4 annet ledd at barneverntjenesten, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, skal sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien. I utgangspunktet er hjelpetiltak etter barnevernloven frivillige.

Et av tiltakene som kan iverksettes etter denne bestemmelsen er opphold i sentre for foreldre og barn. Målgruppen for sentrene er barn i alderen 0-6 år. Tiltaket kan derfor også være aktuelt for nyfødte barn, og opphold i sentrene vil ofte bestå av en kombinasjon av utredning og foreldrestøttende arbeid. Mange sentre arbeider for å styrke foreldrekompentansen med

³¹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) side 30.

tanke på at foreldrene fortsatt skal kunne ha omsorgen for barnet, og flere sentre har spesialisert seg på rusrelaterte problemstillinger. Sentrene kan blant annet bistå med kartlegging av barnets emosjonelle, fysiske og sosiale utvikling, foreldrenes omsorgsevne og endringspotensiale, og barnets og familiens endringsbehov, samspill og tilknytning sett opp mot sentrale foreldrefunksjoner. Enkelte sentre tilbyr også spesifikke utredninger av ruseksponerte barn og samspills- og tilknytningsproblematikk.

Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller nødvendig av andre grunner, kan fylkesnemnda fatte vedtak om pålagte hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4 tredje til femte ledd.

Etter barnevernloven § 4-8 annet ledd annet punktum kan fylkesnemnda fatte vedtak om omsorgsovertakelse før et nyfødt barn er flyttet hjem til foreldrene. Et slikt vedtak kan ikke treffes før barnet er født.

Videre følger det av barnevernloven § 4-9 første ledd at barnevernadministrasjonens leder kan fatte et foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av et nyfødt barn før barnet har flyttet hjem. Slikt vedtak kan bare treffes dersom det er overveiende sannsynlig at flyttingen vil føre til en situasjon eller risiko for barnet som gir grunnlag for omsorgsovertakelse. For det andre kan et vedtak bare treffes dersom de interessene bestemmelsen skal ivareta, kan bli "vesentlig skadelidende" om vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks. Eksempler på tilfeller som kan nødvendiggjøre å treffe et midlertidig akuttvedtak om omsorgsovertakelse av et nyfødt barn etter denne bestemmelsen er tilfeller der tungt belastede rusmisbrukere ikke er i stand til ivareta omsorgen for barnet, gjerne i kombinasjon med at barnet er født med abstinenssymptomer som innebærer at barnet kan ha behov for særlig oppfølging og pleie. Vedtak om omsorgsovertakelse av et nyfødt barn er blant de mest inngripende tiltakene som er hjemlet i barnevernloven.

Saker der det fattes vedtak etter barnevernloven §§ 4-8 og 4-9 innledes gjerne ved at personell som yter helse- og omsorgstjenester ved fødestedet melder fra til barneverntjenesten, jf. opplysningsplikten i helsepersonelloven § 33 og barnevernloven § 6-4.

Foreløpige vedtak etter barnevernloven § 4-9 skal snarest, og om mulig innen 48 timer fra fylkesnemnda mottok saken, vurderes for godkjenning i fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 7-22. Videre kan vedtaket påklages til fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 7-23.

I forbindelse med foreløpig vedtak kan også barnevernadministrasjonens leder fatte foreløpige vedtak som begrenser foreldrenes rett til samvær med barnet, jf. § 4-9 annet ledd. Det kan også fattes vedtak om at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er, jf. § 4-19.

I tilfeller der det er fattet foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av et nyfødt barn, vil barneverntjenesten ofte vurdere at det er behov for tiltak utover den akutte situasjonen. I slike tilfeller må barneverntjenesten legge frem saken for fylkesnemnda etter reglene i § 7-11 snarest, og senest innen seks uker, jf. barnevernloven § 4-9 tredje ledd. Det foreløpige vedtaket faller bort dersom begjæring om tiltak ikke er fremmet for nemnda innen fristen, og konsekvensen er at foreldrene kan flytte barnet hjem.

Etter barnevernloven § 4-12 kan fylkesnemnda treffe vedtak om å overta omsorgen for et barn. En omsorgsovertakelse innebærer en sterk begrensning i foreldreansvaret ved at

foreldrene fratas retten til å utøve den daglige omsorgen for barnet, og at barnet plasseres i fosterhjem.

7.2.3 Tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige – helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3

Helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 hjemler tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige for å hindre eller begrense at barnet blir skadet. Det følger av bestemmelsens første ledd at det kan vedtas at en gravid rusmiddelavhengig kvinne uten eget samtykke skal tas inn på institusjon utpekt av regionalt helseforetak, og holdes tilbake i hele svangerskapet. Vedtak kan bare fattes dersom misbruket er av en slik art at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade. Det er også et vilkår at hjelpetiltak ikke anses tilstrekkelig.

Det fremgår av bestemmelsen annet ledd at inntakets formål er å hindre eller begrense sannsynligheten for at barnet påføres skade. Under oppholdet skal det legges vekt på at kvinnen tilbys tilfredsstillende hjelp for sitt rusmiddelmisbruk og for å bli i stand til å ta vare på barnet.

Det er fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker som har kompetanse til å fatte ordinære vedtak om tilbakeholdelse. Kommunen kan imidlertid med hjemmel i helse og omsorgstjenesteloven § 10-3 fatte et midlertidig vedtak dersom de interesser bestemmelsen skal ivareta kan bli vesentlig skadelidende dersom vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks. I slike tilfeller gjelder barnevernloven §§ 7-22 og 7-23 om fylkesnemndas etterfølgende godkjenning av vedtaket og behandling av klage over vedtaket. Er det truffet midlertidig vedtak, skal forslag til endelig vedtak sendes fylkesnemnda innen to uker, jf. § 10-3 sjette ledd.

Kommunen skal, i samråd med institusjonen, minst hver tredje måned vurdere om det fortsatt er grunnlag for tilbakeholdelse, jf. § 10-3 tredje ledd.

Både barneverntjenesten og den som yter helsehjelp har plikt til uten hinder av taushetsplikt å gi opplysninger til den kommunale helse- og omsorgstjenesten, jf. barnevernloven § 6-7 tredje ledd og helsepersonelloven § 32 annet ledd. Plikten gjelder når det er grunn til å tro at en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av helse- og omsorgstjenesteloven, plikter barneverntjenesten og helsepersonell å gi slike opplysninger.

7.2.4 Taushetsplikt for helse- og omsorgspersonell

Helsepersonell har en streng yrkesmessig taushetsplikt som er nærmere regulert i kapittel 5 i helsepersonelloven. Det fremgår av hovedregelen om taushetsplikt i § 21 at helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell. Taushetsplikten gjelder alt helsepersonell som yter helsehjelp. Reglene om taushetsplikt i helsepersonelloven omfatter også personell som yter helse- og omsorgstjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 2-1.

Helsepersonelloven inneholder også flere bestemmelser som på nærmere bestemte vilkår enten gir personell som yter helse- og omsorgstjenester rett eller plikt til å gi opplysninger

uten hinder av taushetsplikt. I denne sammenhengen er det særlig helsepersonelloven §§ 22, 23 og 33 som er relevant.

Opplysningsplikten til barnevernet i helsepersonelloven § 33 og barnevernloven § 6-4 er ett av de lovfestede unntakene for taushetsplikt. Denne opplysningsplikten gjelder bare barn som er født. Opplysninger om at en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at barnet kan bli født med skade er dermed ikke omfattet av opplysningsplikten til barnevernet.

Taushetsplikten er ikke til hinder for formidling av opplysninger etter *samtykke*, jf. helsepersonelloven § 22 første ledd. Det fremgår av bestemmelsen at taushetsplikten ikke er til hinder for at opplysninger gjøres kjent for den opplysningene direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning den som har krav på taushet samtykker. Personell som yter helse- og omsorgstjenester kan derfor uten hinder av taushetsplikt gi opplysninger til barneverntjenesten dersom en gravid rusmiddelavhengig kvinne samtykker til dette. Formidling av opplysninger etter samtykke forutsetter for øvrig at samtykket er avgitt av en samtykkekompetent person, og at samtykket er informert og reelt frivillig.

Når personell som yter helse- og omsorgstjenester i sin kontakt med utsatte gravide, kommer til at barneverntjenesten bør kobles inn, vil personellet vanligvis forsøke å innhente samtykke fra den gravide. Dersom den gravide samtykker kan personellet gi opplysninger til barneverntjenesten, som kan komme inn og etablere samarbeid med den gravide under svangerskapet og forberede videre oppfølging etter at barnet er født.

Også helsepersonelloven § 23 inneholder flere unntak for taushetsplikt. Bestemmelsen inneholder en oppregning av situasjoner der taushetsplikten ikke er til hinder for at personell som yter helse og omsorgstjenester utleverer pasientopplysninger. Blant annet fremgår det av bestemmelsens nr. 4 at taushetsplikten ikke er til hinder for at opplysninger gis videre når "tungtveiende private eller offentlige interesser" gjør det "rettmessig å gi opplysningene videre". Unntaket forutsetter at det foretas en interesseavveining før en videreformidling av opplysninger kan skje. De hensynene og interessene som taler for å sette taushetsplikten til side, må veie vesentlig tyngre enn hensynene som taler for å bevare taushet. Unntaket omfatter i hovedsak truende farer eller situasjoner der det er fare for en skadevoldende handling, og vil i utgangspunktet gjelde fare for menneskeliv og helse. De vurderingene som må foretas, vil langt på vei være sammenfallende med vurderinger som foretas i nødretts- og nødvergesituasjoner.

7.3 Bakgrunnen for forslaget

I *NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling* (Raundalenuutvalget) la utvalget frem forslag til tiltak for å beskytte ufødt liv. Utvalget hadde blant annet følgende forslag:

"Helse- og sosialtjenesten bør i lov pålegges et ansvar for å varsle barneverntjenesten om gravide mødre som har en livsførsel som kan skade det ufødte barnet".

Utvalget begrunnet forslaget slik:

"Barnevernet har per i dag ikke tvangsmyndighet overfor mor for å verne barnet mot skade. Utvalget har vurdert hvorvidt barneverntjenesten også bør ha et ansvar for å ivareta ufødte barn, herunder gis hjemmel for å gripe inn overfor mor med tvang der dette vurderes nødvendig. Etter utvalgets syn vil vurderinger om hvilke skaderisiko den gravide utsetter barnet for gjennom sin livsførsel imidlertid være en mer medisinsk vurdering som krever

grundig medisinsk kunnskap. Slike vurderinger hører etter utvalgets syn først og fremst til helsevesenet, og ikke barneverntjenesten. Det er imidlertid grunn til å understreke at barnevernet allerede i dag vil kunne ha en viktig rolle i vernet av barnet gjennom å kunne tilby råd og veiledning. Det er derfor etter utvalgets syn viktig at det i slike saker er et godt samarbeid mellom sosialtjenesten, barnevernet og helsetjenesten."

Raundalenutvalget la til grunn at bruk av rusmidler og alkohol under svangerskapet øker risikoen for at fosteret dør eller tar skade.³² Utvalget viste til at hjerneskadene kan gi utslag på ett eller flere områder slik som kognitiv fungering, regulering av atferd eller følelser, verbal forståelse, sosiale eller relasjonelle ferdigheter. Det fremkommer videre at det kan ta lang tid før barn med eksempelvis alkoholrelatert skade eller syndrom (FAS) får riktig diagnose. Utvalget viste til at "*Majoriteten av de som får stilt en FAS-diagnose, er barn og unge i foster- og adoptivhjem. Ofte skjer dette først i skolealder når kravene til mestring og fungering blir større*".³³ Utvalget viste også til at de ser få andre sider ved gravides livsførsel som man per i dag vet har tilsvarende virkninger for barnet og kvinnen selv. Utvalget viser også til studier som har fulgt opp barn som er født av gravide rusmisbrukere. Studiene viser at flertallet blir plassert i fosterhjem eller adoptert allerede det første leveåret.³⁴

7.4 Departementets vurdering og forslag

Raundalenutvalget tok i NOU 2012:5 til orde for at det burde innføres en generell varslingsplikt for helse- og sosialpersonell til barneverntjenesten om gravide som har en "livsførsel som kan skade det ufødte barnet". Som ledd i oppfølgingen av Raundalenutvalget ga departementet i Prop. 106 L uttrykk for at barn må vernes bedre gjennom å gi hjelp så tidlig som mulig, og at det derfor var viktig å utrede nærmere hvordan vernet av barn som ikke er født kan styrkes.

Etter departementets vurdering reiser en slik generell plikt imidlertid en rekke prinsipielle og kompliserte etiske og faglige spørsmål som ikke ble nærmere utredet av Raundalenutvalget. Dette gjelder særlig spørsmål knyttet til den gravide kvinnens integritet, personvern og om konsekvenser for helse- og omsorgstjenestens mulighet til å følge opp gravide på en god måte. En plikt som foreslått av utvalget forutsetter også en grundig vurdering av hva som skal til for å utløse plikten, og hvordan barneverntjenesten kan følge opp saken med undersøkelser, eventuelt også med barneverntiltak. Innføring av en plikt vil være inngripende overfor den gravide og må derfor kunne forsvares ut i fra at det foreligger et godt begrunnet behov for plikten og at plikten vil bidra til en reell mulighet for å redusere faren for at barnet skal ta skade. En slik generell opplysningsplikt må derfor vurderes opp mot i hvilken grad plikten vil gi barneverntjenesten en mulighet til å redusere faren for at barnet kan ta skade.

Departementet har på denne bakgrunn kommet til at det i dette høringsnotatet ikke er tilstrekkelig grunnlag for å følge opp forslaget fra Raundalenutvalget om en generell opplysningsplikt for personell som yter helse- og omsorgstjenester basert på livsførsel som kan skade det ufødte barnet. Samtidig fremhevet utvalget at rusmiddelmisbruk er den livsførselen som er mest skadelig for et foster. Departementet mener derfor at det likevel er

³² NOU 2012:5 s. 136.

³³ NOU 2012:5 s. 136.

³⁴ NOU 2012:5 s. 137.

grunn til å vurdere tiltak som kan gi bedre beskyttelse av barn utsatt for rusmiddelavhengighet under svangerskapet.

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Departementet legger til grunn at det i de aller fleste tilfeller der en gravid rusmiddelavhengig kvinne er blitt tatt inn og tilbakeholdt i en helseinstitusjon for å hindre eller begrense skader på barnet, vil være nødvendig å vurdere det nyfødte barnets omsorgssituasjon og behov for tiltak etter barnevernloven. Det legges videre til grunn at personell som yter helse- og omsorgstjenester ved fødestedet i de aller fleste tilfeller vil ha plikt til å melde fra til barneverntjenesten umiddelbart etter fødsel, jf. vilkårene for opplysningsplikt til barnevernet i barnevernloven § 6-4 og helsepersonelloven § 33. Dette for at barneverntjenesten skal kunne vurdere barnets omsorgssituasjon og behovet for å iverksette tiltak etter barnevernloven.

Etter departementets vurdering vil barneverntjenesten i mange tilfeller ha stor nytte av å få vite om barnets situasjonen i forkant av fødsel. En forutsetning for at barneverntjenesten skal kunne tilby en gravid kvinne hjelp og veiledning er at barneverntjenesten blir gjort oppmerksom på situasjonen. Etter gjeldende rett er det ikke noe i veien for at opplysninger formidles til barneverntjenesten etter samtykke. Barneverntjenesten kan imidlertid også ha behov for opplysninger i tilfeller der den gravide kvinnen ikke ønsker å samtykke. Tidlig informasjon kan generelt sett bedre barneverntjenestens forutsetninger for å komme i posisjon overfor den gravide kvinnen for eksempel ved å tilby ulike former for råd, veiledning og hjelpetiltak. Departementet ser samtidig at det kan være krevende for barneverntjenesten å komme i slik posisjon dersom opplysninger er blitt formidlet uten den gravide kvinnens samtykke.

Dersom kvinnen samtykker kan barneverntjenesten sette inn ulike former for hjelpetiltak. Det er viktig at barneverntjenesten søker å etablere et samarbeid med den gravide kvinnen om aktuelle hjelpetiltak for å forebygge at omsorgssvikt oppstår etter fødselen. Barnevernlovens utgangspunkt er at det ikke skal iverksettes mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig. Ett av formålene med forslaget er derfor å legge til rette for at det kan iverksettes tiltak som kan forhindre behovet for en omsorgsovertakelse.

Slike tiltak kan for eksempel være ulike former for råd og veiledning, støttekontakt og formidling av plass i senter for foreldre og barn, jf. barnevernloven § 4-4. I tilfeller der det er sannsynlig at kvinnen vil være avhengig av hjelp etter fødselen, vil det være en fordel om tiltak planlegges og igangsettes allerede før fødselen.

Tidlig informasjon kan også bedre barneverntjenesten mulighet til å vurdere behovet for, og eventuelt forberede tiltak etter fødsel på en god og faglig forsvarlig måte. Dersom det er sannsynlig at kvinnen vil være avhengig av hjelp etter fødselen, kan det være en fordel om behovet for ulike former for barneverntiltak kan vurderes og planlegges før fødsel. I tilfeller der kvinnen ikke vil kunne ivareta omsorgen for barnet etter en fødsel, vil tidlig informasjon gi barneverntjenesten bedre forutsetninger for å kunne forberede en trygg omsorgssituasjon for barnet, og at omsorgsovertakelsen kan planlegges slik at den skjer på en mest mulig skånsom måte både for barn og mor. Departementet vil i denne sammenhengen blant annet vise til at tidlig informasjon kan bedre forutsetningene for å kunne velge et godt og egnet fosterhjem for barnet. Dette omfatter også å kunne vurdere mulighetene for å plassere barnet i et fosterhjem i barnets familie eller nære nettverk.

Det er viktig at den gravide får informasjon om hvilke tiltak barneverntjenesten kan sette inn overfor familien etter fødselen dersom vilkårene for det er tilstede. Dette kan medvirke til at kvinnen frivillig inngår samarbeid med barneverntjenesten før fødselen.

Som nevnt ovenfor legger departementet til grunn at der en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at barnet kan bli født med skade, i de aller fleste tilfeller vil være behov for å vurdere tiltak fra barneverntjenestens side rett etter fødsel. Departementet legger videre til grunn at når barnet er født, vil vilkårene for opplysningsplikt etter barnevernloven § 6-4 og helsepersonelloven § 33 i de fleste tilfeller vil være oppfylt.

Departementet mener derfor at det er grunn til å vurdere om kommunen i tilfeller der det er fattet et vedtak om tvungent opphold og tilbakeholdelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne, bør ha plikt til å gi melding til barneverntjenesten før fødsel.

Det generelle utgangspunktet er at omsorgen for rusmiddelavhengige skal bygge på frivillig behandling. Dette gjelder ikke minst overfor gravide rusmiddelavhengige. Det er viktig å skape et tillitsforhold mellom kvinnen og behandlingsapparatet, fordi manglende tillit kan føre til at gravide rusmiddelavhengige holder seg borte fra behandlingsapparatet i de viktige månedene før fødsel. Tillit er en sentral forutsetning for åpenhet, dialog og samarbeid. Et slikt tillitsforhold avhenger samtidig av at den gravide kvinnen som et utgangspunkt kan stole på at det hun gir av opplysninger i én sammenheng, ikke blir formidlet til andre uten samtykke.

Personell som yter helse- og omsorgstjenester, har en streng yrkesmessig taushetsplikt som har som formål å bidra til å verne om pasientens integritet, sikre befolkningens tillit til helse- og omsorgstjenesten, samt å sikre kvalitet i helse- og omsorgstjenesten. Taushetsplikten skal bidra til å hindre at hjelpetrengende unnlater å oppsøke helse- og omsorgstjenesten ved behov for helsehjelp av frykt for uønsket spredning av opplysninger. Taushetsplikten skal også bidra til at pasienter vil gi fra seg de opplysninger om seg selv og sin helsetilstand som er nødvendig for at helse- og omsorgstjenesten/helsepersonellet blir i stand til å yte forsvarlig helsehjelp. Utgangspunktet er at pasienter skal kunne føle seg trygge på at opplysninger som gis i forbindelse med helsehjelp ikke benyttes i andre sammenhenger og utleveres til andre uten deres samtykke.

Det kan derfor stilles spørsmål ved om en lovfestet plikt for den kommunale helse- og omsorgstjenesten til å gi opplysninger til barneverntjenesten kan føre til at gravide rusmiddelavhengige i mindre grad ønsker å ha kontakt med helse- og omsorgstjenesten, og i mindre grad vil informere helse- og omsorgstjenesten om sine utfordringer. Dette kan i så fall føre til at mulighetene til å kunne ivareta den gravide og det ufødte barnet under svangerskapet kan bli redusert. Den gravide vil også kunne bli påført ekstra stress under svangerskapet, noe som også kan ha negative konsekvenser for fosteret.

Departementet vil på den annen side fremheve at barneverntjenesten i de aller fleste tilfeller uansett vil bli informert på et senere tidspunkt. Dette har betydning for avveiningen mellom hensynet til tillit og personvern på den ene siden, og barneverntjenestens behov for opplysninger på den andre siden. Etter departementets oppfatning er det grunn til å legge stor vekt på at det kan ha betydning for muligheten til å ivareta barnet på best mulig måte at barneverntjenesten mottar nødvendige opplysninger i god tid før fødsel. Tilbakeholdelse av gravide rusmiddelavhengige etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3, kan bare fattes når en gravid kvinne har misbrukt rusmidler på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at

barnet vil bli født med skade, samt at hjelpetiltak ikke vil være tilstrekkelig. Vedtak om tilbakeholdelse kan derfor bare fattes i alvorlige tilfeller og der rusmiddelmisbruket kan få store helsemessige konsekvenser for barnet.

Departementet mener på denne bakgrunn at det bør innføres en lovfestet plikt for kommunen til å varsle barneverntjenesten i tilfeller der at det er blitt fattet og iverksatt et vedtak om tilbakeholdelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne etter § 10-3 første ledd i helse- og omsorgstjenesteloven.

Departementet foreslår etter dette en ny bestemmelse om opplysningsplikt for kommunen i helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 *syvende ledd*.

I motsetning til opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33, mener departementet at plikten til å varsle barneverntjenesten om at det er iverksatt et vedtak om tilbakeholdelse ikke skal være et selvstendig og personlig ansvar for det enkelte personell. Departementet foreslår derfor et ansvar for den kommunen som har fremmet sak om tilbakeholdelse overfor fylkesnemnda og som har ansvaret for at kvinnen tas inn på eller er tatt inn på utpekt institusjon.

Departementet foreslår videre at det skal følge av bestemmelsen at det skal gis opplysninger om hvem kvinnen er, vurderingen av rusavhengighet og fare for skade på barnet som lå til grunn for vedtaket, forventet termin og hvilken institusjon kvinnen er tatt inn på. Når barneverntjenesten mottar disse opplysningene fra kommunen, får barneverntjenesten tilstrekkelig informasjon til å kunne ta kontakt med institusjonen der kvinnen er og forsøke å etablere en dialog og et samarbeid med den gravide. Det følger allerede i dag av § 10-3 annet ledd at det under oppholdet skal legges vekt på at kvinnen tilbys tilfredsstillende hjelp for å bli i stand til å ta vare på barnet. Med lovforslaget kan barneverntjenesten tilby den gravide hjelpetiltak mens svangerskapet pågår og innhente nærmere opplysninger fra den gravide. På denne måten vil forholdene legges best mulig til rette for å ivareta barnet og den gravide etter fødselen.

Departementet foreslår også i siste punktum i § 10-3 sjuende ledd at kommunen skal ha plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten også når fødselen setter i gang, dersom det er mulig. Bakgrunnen for dette forslaget er at barneverntjenesten på dette tidspunktet skal kunne forberede tiltak som skal iverksettes etter fødselen. For at kommunen skal kunne oppfylle denne plikten, må kommunen få informasjon i tide til å kunne formidle til barneverntjenesten at fødselen er i gang. Dersom kvinnen fortsatt er tilbakeholdt på institusjon når fødselen setter i gang, er det en forutsetning at institusjonen så snart som mulig formidler opplysning om dette til kommunen, som så videreformidler dette til barneverntjenesten. Dersom kvinnen ikke lenger er tilbakeholdt på institusjon når fødselen settes i gang, vil ikke kommunen uten videre få kjennskap til at fødselen er i gang. Det vil da ikke være mulig for kommunen å videreformidle dette til barneverntjenesten.

Dersom det ikke er mulig for kommunen å formidle dette til barneverntjenesten i forkant, forutsettes det at sykehuset sender melding til barneverntjenesten umiddelbart etter fødsel dersom vilkårene for dette foreligger jf. opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33 og barnevernloven § 6-4.

Innføring av en opplysningsplikt for kommunen i helse- og omsorgstjenesteloven må korrespondere med en bestemmelse barnevernloven som gir barneverntjenesten adgang til å

kontakte kvinnen, uten at hun på forhånd har samtykket, tilby hjelp og forberede iverksettelse av tiltak etter at barnet er født.

Det følger av barnevernloven § 1-3, at tiltak etter barnevernloven kan treffes ovenfor barn under 18 år. I forarbeidene til loven er det samtidig nevnt at det ikke er noe i veien for å iverksette hjelpetiltak overfor gravide kvinner etter samtykke. Videre fremgår det av forarbeidene at en sak vanskelig kan defineres som en barnevernssak, med de tvangsbeføyelser dette gir mulighet til, før et barn er født. Dette innebærer at barneverntjenesten i dag ikke har hjemmel til å åpne undersøkelse etter barnevernloven § 4-3 med mindre den gravide kvinnen samtykker til dette.

Departementet mener derfor at en opplysningsplikt for kommunen etter helse- og omsorgstjenesteloven også forutsetter en presisering i barnevernloven av barneverntjenestens ansvar og oppgaver når de mottar en melding fra kommunen om at det er iverksatt et vedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3 første ledd.

Etter departementets vurdering bør det derfor presiseres i barnevernloven at barneverntjenesten skal kunne gi den gravide kvinnen råd og veiledning, og at barneverntjenesten også skal kunne tilby ulike former for frivillige hjelpetiltak.

Departementet mener videre at det bør presiseres at barneverntjenesten skal kunne vurdere behovet for å iverksette tiltak etter fødsel. Forslaget har sammenheng med at barneverntjenesten etter gjeldende rett ikke har anledning til å åpne en barnevernssak uten den gravide kvinnens samtykke. Det er et behov for å presisere at barneverntjenesten skal kunne åpne en barnevernssak, vurdere behovet for barneverntiltak og dokumentere relevante opplysninger og de barnevernfaglige vurderingene i saken. Hvilke type undersøkelser eller tiltak det er aktuelt å iverksette etter fødsel må vurderes i det enkelte tilfellet. Det kan både være aktuelt å vurdere ulike former for frivillige hjelpetiltak i eller utenfor hjemmet og tiltak som innebærer tvang, for eksempel pålagte hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse.

På denne bakgrunn foreslår departementet en ny bestemmelse i barnevernloven § 1-5 som presiserer at barneverntjenesten kan gi råd og veiledning, tilby frivillige hjelpetiltak og vurdere behovet for å iverksette tiltak etter fødsel når de mottar en melding fra helse og omsorgstjenesten om iverksettelse av vedtak om tilbakeholdelse av gravid rusmiddelavhengig etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3.

I andre tilfeller enn der barneverntjenesten mottar melding fra kommunen om at det er iverksatt et vedtak om tilbakeholdelse av en gravid kvinne etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3, kan barneverntjenesten under svangerskapet bare følge opp saken etter samtykke fra den gravide kvinnen.

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

De foreslåtte lovendringer om opplysningsplikten til barnevernet anses ikke å innebære administrative eller økonomiske konsekvenser av betydning. De foreslåtte lovendringene innebærer primært forenklinger og tydeliggjøringer av innholdet i dagens bestemmelser om opplysningsplikt.

Departementet foreslår også en lovfestet plikt for kommunen til å varsle barneverntjenesten om at det er iverksatt et vedtak om inntak og tilbakeholdelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne. Bakgrunnen for forslaget er at barneverntjenesten kan ha stor nytte av å få vite om barnets situasjonen i forkant av fødsel.

Det primære formålet med forslaget er å sikre at barneverntjenesten får tilgang til opplysninger på et tidligere tidspunkt enn i dag. Avhengig av forholdene i den enkelte saken kan barneverntjenesten tilby den gravide kvinnen ulike former for råd, veiledning og frivillige hjelpetiltak

Forslaget innebærer også at barneverntjenesten vil ha mulighet til å vurdere behovet for, og eventuelt forberede tiltak etter fødsel. I tilfeller der hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig kan en planlagt omsorgsovertakelse være mindre kostbar enn en akutt omsorgsovertakelse med plassering i beredskapshjem. Departementet vurderer at forslaget kan medføre at barnevernets kostnader vil påløpe på et noe tidligere tidspunkt. Det er samtidig departementets vurdering at endringen kan medføre en vridning fra mer kostnadskrevenne tiltak til mindre kostnadskrevenne tiltak. Tall fra fylkesnemndene viser at det på landsbasis har blitt fattet vedtak om tvangsinnleggelse av en gravid rusmiddelavhengig kvinne i mellom 17 til 28 saker i året de siste fem år. En eventuell kostnadsbesparelse vil dermed være liten. Samlet sett antar departementet at de økonomiske og administrative konsekvensene ikke vil være av betydning.

9 Forslag til lovendringer

Forslag til endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven):

Ny § 1-5 skal lyde:

§ 1-5 *Oppfølging av gravid rusmiddelavhengig etter melding fra kommunen*

Ved melding fra kommunen om iverksettelse av vedtak om tilbakeholdelse av gravid rusmiddelavhengig etter helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3, kan barneverntjenesten gi råd og veiledning, tilby frivillige hjelpetiltak og vurdere behovet for å iverksette tiltak etter fødsel.

§ 6-4 skal lyde:

§ 6-4 *Opplysningsplikt*

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt,*
- b) når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring,*
- c) når et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller en annen form for utpreget normløs atferd.*

De organer som er ansvarlig for gjennomføringen av barnevernloven kan gi pålegg til offentlige myndigheter om å gi taushetsbelagte opplysninger når dette er nødvendig i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av saker etter barnevernloven om

- a) midlertidig plassering av barn utenfor hjemmet i akutsituasjoner, jf. § 4-6 annet ledd,*
- b) forbud mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av nyfødt barn før barnet har flyttet hjem, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 4-10,*
- d) behandling av barn som har særlige behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,*
- e) omsorgsovertakelse, jf. § 4-12,*
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 4-21,*
- i) plassering og tilbakehold i institusjon uten samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,*
- j) plassering i institusjon uten samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.*

Pålegg kan også gis i saker etter § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havner i en alvorlig situasjon som beskrevet i § 4-12 om omsorgsovertakelse.

Adgangen til å gi pålegg om innhenting av opplysninger gjelder også ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak.

Opplysninger skal så langt som mulig innhentes i samarbeid med den saken gjelder, eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting. Sakens parter skal informeres om at pålegg gis og hva dette omfatter med mindre dette kan hindre eller vanskeliggjøre at barneverntjenesten kan gi barnet tilstrekkelig hjelp.

Også yrkesutøvere som opptrer i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer og friskolelova plikter å gi opplysninger etter reglene i første til fjerde ledd. Det samme gjelder meklingsmenn i ekteskapsaker og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune, og de som utfører slike oppgaver på vegne av organisasjoner.

Forslag til endringer i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven):

§ 22 skal lyde:

§ 22 Opplysningsplikt til barnevernet

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt,*
- b) når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring.*

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, plikter også å gi taushetsbelagte opplysninger når ansvarlig organ etter barnevernloven gir pålegg om dette i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av saker etter barnevernloven om

- a) midlertidig plassering av barn utenfor hjemmet i akutsituasjoner, jf. § 4-6 annet ledd,*
- b) forbud mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av nyfødt barn før barnet har flyttet hjem, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 4-10,*
- d) behandling av barn som har særlige behandlings- eller opplæringsbehov, jf. §4-11,*
- e) omsorgsovertakelse, jf. § 4-12,*
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 4-21,*

Pålegg kan også gis i saker etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havner i en alvorlig situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 om omsorgsovertakelse.

Adgangen til å gi pålegg gjelder også ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak.

Forslag til endringer i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova):

§ 15-3 skal lyde:

§ 15-3 *Opplysningsplikt til barnevernet*

Tilsette i skolen skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Tilsette i skolen skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta uten ugrunna opphald

- a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller andre former for alvorleg omsorgssvikt,*
- b) når det er grunn til å tru at eit barn har ein livstruande eller annan alvorleg sjukdom eller skade og ikkje kjem til undersøking eller behandling, eller at eit barn med nedsett funksjonsevne eller eit spesielt hjelpetrengande barn ikkje får dekt sitt særlege behov for behandling eller opplæring,*
- c) når eit barn viser alvorlege åtferdsvanskar i form av alvorleg eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmiddel eller ei anna form for utprega normlaus åtferd.*

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, pliktar også å gi opplysningar underlagde teieplikt når ansvarleg organ etter barnevernlova gir pålegg om dette i samband med vurdering, førebuing og behandling av saker etter barnevernlova om

- a) midlertidig plassering av barn utanfor heimen i akuttsituasjonar, jf. § 4-6 anna ledd,*
- b) forbod mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertaking av nyfødde barn før barnet har flytta heim, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) medisinsk undersøking og behandling, jf. § 4-10,*
- d) behandling av barn som har særlege behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,*
- e) omsorgsovertaking, jf. § 4-12,*
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) det å bli tatt frå foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertaking jf. § 4-21,*
- i) plassering og tilbakehald i institusjon utan samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,*
- j) plassering i institusjon utan samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.*

Pålegg kan også bli gitt i saker etter barnevernlova § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havnar i ein alvorleg situasjon som beskrive i barnevernlova § 4-12 om omsorgsovertaking.

Høvet til å gi pålegg gjeld også ved rettsleg prøving av fylkesnemnda sitt vedtak.

Forslag til endringer i lov 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skolar (friskolelova):

§ 7-4 skal lyde:

§ 7-4 *Opplysningsplikt til barnevernet*

Tilsette i skolen skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Tilsette i skolen skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta uten ugrunna opphald

- a) *når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller andre former for alvorleg omsorgssvikt,*
- b) *når det er grunn til å tru at eit barn har ein livstruande eller annan alvorleg sjukdom eller skade og ikkje kjem til undersøking eller behandling, eller at eit barn med nedsett funksjonsevne eller eit spesielt hjelpetrengande barn ikkje får dekt sitt særlege behov for behandling eller opplæring,*
- c) *når eit barn viser alvorlege åtferdsvanskar i form av alvorleg eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmiddel eller ei anna form for utprega normlaus åtferd.*

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, pliktar også å gi opplysningar underlagde teieplikt når ansvarleg organ etter barnevernlova gir pålegg om dette i samband med vurdering, førebuing og behandling av saker etter barnevernlova om

- a) *midlertidig plassering av barn utanfor heimen i akuttsituasjonar, jf. § 4-6 anna ledd,*
- b) *forbod mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertaking av nyfødde barn før barnet har flytta heim, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) *medisinsk undersøking og behandling, jf. § 4-10,*
- d) *behandling av barn som har særlege behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,*
- e) *omsorgsovertaking, jf. § 4-12,*
- f) *samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) *det å bli tatt frå foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) *oppheving av vedtak om omsorgsovertaking jf. § 4-21,*
- i) *plassering og tilbakehald i institusjon utan samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,*
- j) *plassering i institusjon utan samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.*

Pålegg kan også bli gitt i saker etter barnevernlova § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havnar i ein alvorleg situasjon som beskrive i barnevernlova § 4-12 om omsorgsovertaking.

Høvet til å gi pålegg gjeld også ved rettsleg prøving av fylkesnemnda sitt vedtak.

Forslag til endringer i lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven):

§ 33 skal lyde:

§ 33 *Opplysningsplikt til barnevernet*

Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Helsepersonell skal uten hinder av taushetsplikt etter § 21 melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorg eller annen alvorlig omsorgssvikt,
- b) når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring,
- c) når et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller en annen form for utpreget normløs atferd.

Helsepersonell plikter også å gi taushetsbelagte opplysninger når ansvarlig organ etter barnevernloven gir pålegg om dette i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av saker etter barnevernloven om

- a) midlertidig plassering av barn utenfor hjemmet i akutsituasjoner, jf. § 4-6 annet ledd,
- b) forbud mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av nyfødt barn før barnet har flyttet hjem, jf. §§ 4-8 og 4-9,
- c) medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 4-10,
- d) behandling av barn som har særlige behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,
- e) omsorgsovertakelse, jf. § 4-12,
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,
- g) fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 4-21,
- i) plassering og tilbakehold i institusjon uten samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,
- j) plassering i institusjon uten samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.

Pålegg kan også gis i saker etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havner i en alvorlig situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 om omsorgsovertakelse.

Adgangen til å gi pålegg gjelder også ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak.

I helseinstitusjoner skal det utpekes en person som skal ha ansvaret for videreformidling av slike opplysninger. Denne personen skal uten ugrunnet opphold gi melder tilbakemelding på om melding etter annet ledd er videreformidlet. Dersom meldingen ikke er videreformidlet skal det begrunnes. Melder har fortsatt et ansvar for å melde, dersom melder mener at vilkårene etter annet ledd er oppfylt. Personen som har ansvaret for formidling av opplysningene skal også påse at barneverntjenestens tilbakemeldinger etter barnevernloven § 6-7 a, uten ugrunnet opphold videreformidles til melder.

Forslag til endringer i lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven):

§ 45 skal lyde:

§ 45 Opplysningsplikt til barnevernet

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorg eller annen alvorlig omsorgssvikt,.*
- b) når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring,.*
- c) når et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller en annen form for utpreget normløs atferd.*

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, plikter også å gi taushetsbelagte opplysninger når ansvarlig organ etter barnevernloven gir pålegg om dette i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av saker etter barnevernloven om

- a) midlertidig plassering av barn utenfor hjemmet i akutsituasjoner, jf. § 4-6 annet ledd,*
- b) forbud mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av nyfødt barn før barnet har flyttet hjem, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 4-10,*
- d) behandling av barn som har særlige behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,*
- e) omsorgsovertakelse, jf. § 4-12,*
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 4-21,*
- i) plassering og tilbakehold i institusjon uten samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,*
- j) plassering i institusjon uten samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.*

Pålegg kan også gis i saker etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havner i en alvorlig situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 om omsorgsovertakelse.

Adgangen til å gi pålegg gjelder også ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak.

Forslag til endringer i lov 19. juni 1997 nr. 62 om familievernkontorer (familievernkontorloven):

§ 10 skal lyde:

§ 10 Opplysningsplikt til barnevernet.

Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Fagpersonellet skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt,
- b) når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring,
- c) når et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller en annen form for utpreget normløs atferd.

Fagpersonell plikter også å gi taushetsbelagte opplysninger når ansvarlig organ etter barnevernloven gir pålegg om dette i forbindelse med vurdering, forberedelse og behandling av saker etter barnevernloven om

- a) midlertidig plassering av barn utenfor hjemmet i akutsituasjoner, jf. § 4-6 annet ledd,
- b) forbud mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertakelse av nyfødt barn før barnet har flyttet hjem, jf. §§ 4-8 og 4-9,
- c) medisinsk undersøkelse og behandling, jf. § 4-10,
- d) behandling av barn som har særlige behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,
- e) omsorgsovertakelse, jf. § 4-12,
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,
- g) fratakelse av foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 4-21,
- i) plassering og tilbakehold i institusjon uten samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,
- j) plassering i institusjon uten samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.

Pålegg kan også gis i saker etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havner i en alvorlig situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 om omsorgsovertakelse.

Adgangen til å gi pålegg gjelder også ved rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak.

Forslag til endringer i lov 19. juni 2009 nr. 44 om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova):

§ 6 skal lyde:

§ 6 Opplysningsplikt til barnevernet.

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta uten ugrunna opphald

- a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller andre former for alvorleg omsorgssvikt,*
- b) når det er grunn til å tru at eit barn har ein livstruande eller anna alvorleg sjukdom eller skade og ikkje kjem til undersøking eller behandling, eller at eit barn med nedsett funksjonsevne eller spesielt hjelpetrengande barn ikkje får dekkja sitt særlege behov for behandling eller opplæring,*
- c) når eit barn viser alvorlege åtferdsvanskar i form av alvorleg eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmiddel eller ei anna form for utprega normlaus åtferd.*

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, pliktar også å gi opplysningar underlagde teieplikt når ansvarleg organ etter barnevernlova gir pålegg om dette i samband med vurdering, førebuing og behandling av saker etter barnevernlova om

- a) midlertidig plassering av barn utanfor heimen i akutsituasjonar, jf. § 4-6 anna ledd,*
- b) forbod mot flytting av barn og foreløpig vedtak om omsorgsovertaking av nyfødde barn før barnet har flytta heim, jf. §§ 4-8 og 4-9,*
- c) medisinsk undersøking og behandling, jf. § 4-10,*
- d) behandling av barn som har særlege behandlings- eller opplæringsbehov, jf. § 4-11,*
- e) omsorgsovertaking, jf. § 4-12,*
- f) samværsrett og skjult adresse, jf. § 4-19,*
- g) det å bli tatt frå foreldreansvar og adopsjon, jf. § 4-20,*
- h) oppheving av vedtak om omsorgsovertaking jf. § 4-21,*
- i) plassering og tilbakehald i institusjon utan samtykke, jf. §§ 4-24 og 4-25,*
- j) plassering i institusjon utan samtykke ved fare for menneskehandel, jf. § 4-29.*

Pålegg kan også bli gitt i saker etter barnevernlova § 4-4 tredje ledd om pålegg om hjelpetiltak når dette er nødvendig for å unngå at barnet havnar i ein alvorleg situasjon som beskrive i barnevernlova § 4-12 om omsorgsovertaking.

Høvet til å gi pålegg gjeld også ved rettsleg prøving av fylkesnemnda sitt vedtak.

Forslag til endringer i lov av 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m (helse- og omsorgstjenesteloven):

Nytt § 10-3 sjuende ledd skal lyde:

Når fylkesnemnda har fattet vedtak etter første ledd, og kvinnen er tatt inn på institusjon, skal kommunen utan hinder av taushetsplikt gi barneverntjenesten melding om dette. Meldingen skal omfatte opplysningar om hvem kvinnen er, vurderingen av rusavhengighet og fare for skade på barnet som lå til grunn for vedtaket, forventet termin og hvilken institusjon kvinnen er tatt inn på. Kommunen skal om mulig også gi barneverntjenesten melding når fødselen skjer.

